

Årsberetning for Frischsenteret 2009

*Stiftelsen Frichsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Ragnar Frisch Centre for Economic Research*

Årsberetning 2009

1. Oversikt over året 2009

Det ble et godt økonomisk resultat i 2009 for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning (Frischsenteret). Omsetningen falt litt til 25,9 millioner kr fra 26,4 millioner i 2008, mens resultatet ble 2,2 millioner mot 211 504 kr i 2008. Den økonomiske stillingen til Frischsenteret er god med en egenkapital ved utgangen av 2009 på 16,9 millioner kr. Utsiktene framover er fortsatt gode.

Det ble utført i alt 22,6 årsverk, hvorav 19,9 var faglige årsverk og 2,7 årsverk var administrative. Blant forskerne var det ingen kvinner, mens tre av de 8 stipendiatene var kvinner. Kvinnelig ansatte utførte ca 16 prosent av årsverkene ved senteret.

Styret bekrefter at regnskapet er utarbeidet under forutsetning om fortsatt drift. Denne vurderingen baseres på forhold redegjort for ovenfor. Arbeidsmiljøet anses som godt. Det har ikke blitt rapportert om skader eller ulykker på arbeidsplassen. Det er registrert 63 sykedager i 2009, som utgjør ca. 1,5 prosent av total arbeidstid. Virksomheten medfører verken forurensning eller utslipp som kan være til skade for det ytre miljø.

2. Organisasjon, styret og medarbeidere

Frischsenteret er en uavhengig stiftelse der medlemmene av råd og styre oppnevnes av Norges forskningsråd, Universitetet i Oslo og de ansatte. Direktøren har den daglige ledelsen. Frischsenteret har en samarbeidsavtale med Universitetet i Oslo, samarbeider nært med Økonomisk institutt og andre fagenheter ved Universitetet i Oslo, og holder til i Forskningsparken i Gaustadbekkdalen.

Frischsenteret hadde ved utgangen av 2009 ti forskere, en forskningskonsulent, åtte stipendiater, 20 vitenskapelig rådgivere og tre andre assosierte vitenskapelig medarbeidere. Av rådgiverne hadde ni sin hovedstilling ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo (UiO). Administrasjonen besto av direktør, nestleder og en sekretær, og samlet omfang av administrative arbeider var 2,7 årsverk (inklusive IT-støttefunksjoner), mens totalt utførte årsverk var 22,6. Alle forskerne har doktorgrad. I 2009 hadde tre av forskerne utenlandsopphold i USA. Direktøren hadde utenlandsopphold i Australia. Åtte mastergradsstudenter har vært engasjert ved Frischsenteret i 2009.

Frischsenteret er knyttet til et senter for fremragende forskning (ESOP) ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, ved at tre av forskerne ved Frischsenteret har bistilling ved senteret. Frischsenterets onsdagsseminar med presentasjon av "work in progress" ble arrangert nesten ukentlig i 2009. I likhet med tidligere år ble det avholdt et internt todagers utenbysseminar med faglig program.

Direktør: Erik Hernæs.

Administrasjonssekretær: Gry Nystrøm.

Seniorforskere: Bernt Bratsberg, Rolf Golombek (nestleder), Sverre Kittelsen, Snorre Kverndokk, Eric Nævdal, Knut Røed, Oddbjørn Raaum.

Forskere: Simen Gaure, Tarjei Havnes (1. oktober - 31. oktober), Jo Thori Lind (1. april - 31. juli), Ole Røgeberg, Tao Zhang.

Forskningskonsulent: Elisabeth Fevang.

Doktorgradsstipendiater: Daniel Bergsvik (fra 9. november), Ragnhild Haugli Bråten, Nina Skrove Falch, Anna Aasen Godøy (fra 26. november), Sverre Jensen, Simen Markussen, Jens Fredrik B. Skogstrøm, Ola Lotherington Vestad.

Studentassistenter: Daniel Bergsvik, Esther Ann Nisja Bøler, Knut Fjeldvig, Hege Marie Gjefsen, Hannah McMurray, Anja Myrann Grinde, Dan Li, Jin Yun.

Vitenskapelig rådgivere: Professor Kjell Arne Brekke, professor Erik Biørn, førsteamanuensis Jared Carbone, forsker John K. Dagsvik, lektor Maria Laura Di Tommaso, professor Finn R. Førund, førsteamanuensis Robert Gazzale, professor Michael Hoel, forsker Torbjørn Hægeland, forsker Zhiyang Jia, professor Larry Karp, lektor Marilena Locatelli, professor Karl O. Moene, professor Tore Nilssen, professor Karine Nyborg, professor Michael Oppenheimer, professor Kjetil Storesletten, professor Steinar Strøm, professor Jon Vislie, professor Martin Wagner.

Andre vitenskapelig assosierte: Forsker Michal Kaut, professor Atle Seierstad, professor Stein W. Wallace.

Medlemmene av rådet var: Professor Finn R. Førund (leder), professor Asbjørn Rødseth, professor Jon Vislie, professor Petter Laake, underdirektør Solveig Lie, forskningsleder Erling Barth, seksjonssjef Anita Mølmesdal Sivertsen, forsker Tao Zhang.

Varamedlemmer: Professor Steinar Holden, professor Gunn E. Birkelund, ekspedisjonssjef Morten Berg, forskningskonsulent Elisabeth Fevang.

Medlemmene av styret var: Professor Diderik Lund (leder), professor Karen Helen Ulltveit-Moe (nestleder), seniorforsker Bernt Bratsberg, direktør Frøydis Langmark, professor Halvor Mehlum, områdedirektør Gunvor Strømsheim.

Varamedlemmer: Underdirektør Eli Jensen, professor Vidar Christiansen, seniorforsker Eric Nævdal.

Det har vært avholdt fire styremøter. Styret har arbeidet med budsjett, regnskap, styrets arbeidsform, strategi (Strength, Weaknesses, Oppourtunities and Threats), rekruttering, formidling av forskningsresultater, og senterets websider.

3. Utdanning

I tillegg til forskningen er den høyest prioriterte oppgaven ved Frischsenteret å bidra til utdanning i samfunnsøkonomi ved Økonomisk institutt, UiO. I 2009 hadde Frischsenteret åtte doktorgradsstudenter, hvorav to begynte i løpet av året, og ingen sluttet. Fem av stipendiatene var tilknyttet prosjekter om arbeidsmarkedet, utdanning og velferd, to var tilknyttet miljøprosjekter, og én var tilknyttet et prosjekt om entreprenørskap. Kvinneandelen blant stipendiatene er nærmere 40 prosent, og kan gi håp om at kvinneandelen også blant forskerne på noe lengre sikt kan øke.

Åtte av de ansatte var sensorer ved eksamen ved Økonomisk institutt, UiO, og tre var sensorer annet sted, fire av de ansatte var doktorgradsveiledere for ni stipendiater ved Økonomisk institutt, og én var veileder for en stipendiat annet sted. Fire av de ansatte var Mastergradsveiledere for fem studenter ved Økonomisk institutt, og én var Mastergradsveiledere annet sted, mens to av de ansatte underviste ved Økonomisk institutt og en underviste annet sted.

4. Forskningstemaer

Arbeidsmarkedsforskningen har hatt et stort omfang på Frischsenteret og er spredd over ulike underfelt. Sentrale temaer i 2009 har vært sykefravær, tilstrømning til uføretrygd, arbeidsinnvandring, entreprenørskap, og bedriftsdemografi. Den empiriske basisen for arbeidsmarkedsforskningen er koblede administrative registerdata som gjør det mulig å analysere befolkningens bevegelser mellom ulike arbeidsmarkedstilstander over tid. Forskningen søker å kombinere bidrag til metodeutvikling med politikkrelevante anvendelser. I 2009 har Frischsenteret, i samarbeid med miljøer i 5 andre land (Storbritannia, Danmark, Finland, Sverige og Tyskland), fått tildelt et større prosjekt for årene 2009-2013 "Migration in Europe" under programmet NORFACE. NORFACE (New Opportunities for Research Funding Agency Co-operation in Europe) er etablert av forskningsrådene i 14 land som et partnerskap for å øke samarbeidet innen forskning og utvikling i Europa.

Energi og miljø er et forskningsfelt som de siste årene har fått økt omfang ved Frischsenteret. Forskningen omfatter dels tradisjonelle temaer og analyser innenfor energiøkonomi og miljøøkonomi, men også adferdsøkonomiske studier med analyse av menneskelig atferd som trekker på kunnskap fra sosialpsykologi, sosiologi og nevrologi, og der teorier testes ut i laboratorier, utføres.

I 2009 har sentrale temaer vært insentivvirkninger av ulike tildelingsregler for omsettbare utslippskvoter, moralske overveielser knyttet til handel med utslippskvoter, markedspotensialet for kraftteknologier der karbon fanges og lagres (CCS), internasjonale klimaavtaler, koblingen mellom klima- og innovasjonspolitik, og usikkerhet knyttet til irreversible prosesser og terskelverdier i naturen.

Den *helseøkonomiske* forskningen ved Frischsenteret er en del av Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo (HERO). Forskningen har dekket en rekke temaer under områdene finansiering og organisering av helsesektoren; legemiddeløkonomi; arbeidsmarkedet for helsepersonell; etterspørselen etter helse, helsetjenester og helseforsikring; sosial ulikhet og helse; samt produktivitet og effektivitet i produksjon av helsetjenester. En database over helseøkonomiske datakilder er opprettet og lagt ut på web. Prosjekter er til dels blitt gjennomført i samarbeid med de andre deltakerne i HERO og med andre helseøkonomiske miljøer. I 2009 har Frischsenteret, i samarbeid med miljøer i syv land, fått tildelt et større prosjekt for årene 2010-2013 under EUs 7. rammeprogram om sammenhengen mellom helseresultat, kvalitet og ressursbruk i helsesektoren. Frischsenteret skal lede en arbeidspakke om kvalitet og ressursbruk i sykehus.

Pensjoner: Under et pensjonsprogram finansiert av Arbeidsdepartement, ble en rekke studier startet opp. Blant temaene er virkninger av pensjonsreformen, sammenhengen mellom tjenstepensjon og mobilitet på arbeidsmarkedet og virkningen på lønnsutvikling av obligatorisk tjenstepensjon.

Produktivitet: Ved Frischsenteret arbeides det både med metodeutvikling og med empiriske analyser av produktivitet og effektivitet, med spesiell vekt på offentlig sektor. En del av dette arbeidet er knyttet til helsesektoren og delvis finansiert av HERO-programmet (se ovenfor). Innenfor metodeutvikling arbeides det særlig med statistiske egenskaper ved ikke-parametriske effektivitets- og produktivitetsmål, samt med metoder for å sammenligne ulike grupper. Av empiriske analyser er det i 2009 arbeidet med sykehus, med skatteetaten og en gjennomgang av bruken av data for statlig resultatmål (StatRes) til produktivitetsformål. Frischsenteret er involvert i evaluering av NAV-reformen og vil i 2011-2013 gjennomføre resultatevaluering av NAV-reformen.

5. Publisering og formidling

I 2009 ble det i tilknytning til prosjekter utgitt 14 artikler i internasjonale tidsskrifter og to internasjonale fagbøker, se tabellen nedenfor. Gjennomsnittlig antall siteringer (Social Science Citation Index) pr. forsker var 13,5 i 2009, mot 15,6 året før. For årene 2005-2007 var gjennomsnittet 10,3. Til sammenlikning var gjennomsnittlig antall siteringer omtrent 10 for Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo i 2005.

Det ble publisert åtte artikler i norske tidsskrifter og fagbøker i 2009. Memorandumserien ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, utgis i samarbeid med Frischsenteret, og i 2009 var åtte av disse publikasjonene knyttet til våre prosjekter. Frischsenteret har egne rapportserier med fire utgivelser i 2009. Ni rapporter ble utgitt i publikasjonsserier ved andre institusjoner, inklusive HERO. Prosjektmedarbeiderne holdt i alt 116 innlegg på faglige og brukerrettede konferanser og seminarer. Det var 462 oppslag i media (aviser, nettaviser, radio, TV2, men ikke NRK) der navnene på de ansatte ved Frischsenteret (ikke rådgivere og assosierte) ble registrert. En samlet oversikt over publikasjonene og formidlingen finnes i vedlegg 1.

Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2009

Type	Antall	Forfatter(e) med hovedstilling ved Frischsenteret ¹⁾	Assosierte medarbeidere
Internasjonale tidsskriftartikler	14	4	10
Internasjonale bøker og bokkapitler	2	0	2
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	8	4	4
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ²⁾	8	6	2
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	4	2	2
HERO skriftserie	2	1	1
Rapporter fra andre institusjoner	9	7	2
Faglige og brukerrettede foredrag	117	71	45

1) Omfatter publikasjoner der minst én av forfatterne hadde hovedstilling ved Frischsenteret i 2009. 2) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret.

6. Økonomi og finansiering

Omsetningen i 2009 sank til 25 935 386 kr fra 26 404 706 kr i 2008, og resultatet steg til 2 213 710 kr fra 211 504 kr i 2008. Årets overskudd avspeiler en netto finansgevinst på 1 601 183 kr og et overskudd i den ordinære driften på 612 527 kr. Den høye finansinntekten i 2009 må ses på bakgrunn av det svake resultatet i 2008. For de to årene under ett var netto finansinntekter 1 094 634 kr.

Frischsenteret har ingen grunnbevilgning, og den høye finansieringsandelen fra Forskningsrådet - 83 prosent i 2009 - er derfor viktig for å sikre langsiktighet og kvalitet. De resterende 17 prosentene av inntektene kom fra innenlandske oppdragsgivere, hovedsakelig fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet (Strategisk instituttprogram om pensjonering), Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Skattedirektoratet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet og NAV. Tematisk utgjorde arbeidsmarkedet og pensjoner 39 prosent av inntektene, energi og miljø 35 prosent, helse 19 prosent, mens andre temaer stod bak 6 prosent av senterets inntekter.

De største prosjektene i 2009 (ramme på over 1 million kroner) med finansiering fra Norges forskningsråd var Utstøting av arbeidsmarkedet; Pensjonsreformen; Petroleum industry research in economics; Norms, green agents and environmental policy; Measuring risk in climate change - a dynamic perspective; Sykefravær i Norge - årsaker, konsekvenser og politikimplikasjoner; og R&D, industry dynamics and public policy.

7. Samarbeidspartnere

I tillegg til det utstrakte samarbeidet med Økonomisk institutt hadde Frischsenteret i 2009 aktivt prosjektsamarbeid med forskere fra følgende institusjoner:

Energi, miljø, atferd og eksperimenter

Cicero, ECON, Høgskolen i Molde, Met.no, NIBR, NVE, Rokkansenteret, Statistisk Sentralbyrå, Universitetet for miljø og biovitenskap, Centrum voor Economische Studiën (Belgia), Loyola Marymount University (USA), Princeton University (USA), Public University of Navarre (Spania), Tilburg University (Nederland), University of Calgary (Canada), University of California, Berkeley (USA), University of Manchester (England), Vienna Institute for Advanced Studies, Østerrike.

Arbeidsmarkedet, utdanning og pensjoner

ECON, FAFO, ISF, Norges Handelshøyskole, NTNU, Statistisk sentralbyrå, Universitetets Senter for Informasjonsteknologi (USIT), Free University Amsterdam (Nederland), Handelshøyskolen i Århus, Harvard University (USA), IFAU (Sverige) Kansas State University (USA), University of New South Wales (Australia), University of Turin (Italia), Warwick University (England), Åbo Akademi University.

Helse

Institutt for helseledelse og helseøkonomi (HELED) - Universitetet i Oslo, MENON, NTNU, SINTEF Helse, Statistisk Sentralbyrå, Bocconi University (Italia), DSI København, Karolinska institutet Stockholm, National Institute of Public Health and the Environment, Nederland, Semmelweis University (Ungarn), THL (Finland), University of Edinburgh, Skottland.

Andre temaer

Juridisk fakultet - Universitetet i Oslo, Skattedirektoratet, Institute for Systems Analysis, Moskva (Russland).

Endelig har forskere og rådgivere på Frischsenteret et omfattende kontaktnett med forskere fra Norden, Europa, USA, Japan, Kina og Australia.

8. Utsikter framover

Det er i mai 2010 kontraktsfestet prosjekter for 33 millioner kr for 2010, 26,9 millioner kr for 2011, 14,6 millioner kr for 2012 og 6,4 mill for 2013. Medarbeiderne ved Frischsenteret har høy kompetanse og den omfattende internasjonale publiseringen er et viktig konkurransefortrinn ved tildeling av prosjekter fra Norges forskningsråd og andre oppdragsgivere i årene som kommer. To prosjekter finansiert av EUs 7. rammeprogram ble startet i 2009. Mulighetene for fortsatt finansiering av det aktivitetsnivået vi nå har vurderes som gode.

Oslo, 25.05.2010

Styret i Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Diderik Lund (styreleder)

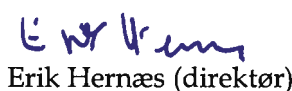

Karen Helene Ulltveit-Moe (nestleder)

Halvor Mehlum

Bernt Bratsberg

Eli Jensen

Frøydis Langmark

Erik Hernæs (direktør)

Vedlegg 1 til Årsberetning for 2009

Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2009

Oversikt over publikasjoner og foredrag, 1999-2009

Type	Antall										
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Internasjonale tidsskriftartikler	5	6	11	22	31	15	15	15	16	14	14
Internasjonale bokkapitler	3	1	5	3	0	7	2	2	9	2	2
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	3	6	12	12	9	5	5	8	10	13	8
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ¹⁾	18	18	10	14	16	8	13	13	13	13	8
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	7	13	6	10	5	12	5	13	3	8	4
HERO skriftserie	1	5	9	6	12	7	5	2	2	4	2
Rapporter fra andre institusjoner	8	6	9	9	8	11	9	6	14	10	9
Faglige og brukerrettede foredrag	51	68	88	78	77	80	113	119	95	83	117
Populære framstillinger ²⁾		50	30	8	14	12	19	56	36	49	28

1) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret. 2) Frem t.o.m. 2001 omfatter populære framstillinger også omtale av Frischsenteret i media. Fra og med 2009 omfatter ikke populære framstillinger omtale av Frischsenteret i media (462 ganger i 2009).

Tidsskriftartikler og bokkapitler

1.1. Internasjonale tidsskriftartikler

Bettio, F., Di Tommaso, M.L., Shima, I. og S. Strøm: As bad as it gets: Well-being deprivation of sexually exploited trafficked women, *European Journal of Political Economy*, 25(2), 143-162.

Dagsvik, J.K., Locatelli, M. og S. Strøm: Tax Reform, Sector-specific Labor Supply and Welfare Effects, *Scandinavian Journal of Economics*, 111(2), 299-321.

Della Giusta, M., Di Tommaso, M.L. og S. Strøm: Who is watching? The market for prostitution services, *Journal of Population Economics*, 22, 501-516.

Della Giusta, M., Di Tommaso, M.L., Shima, I. og S. Strøm: What money buys: clients of street sex workers in the US, *Applied Economics*, 41, 2261-2277.

Di Tommaso, M.L., S. Strøm og E. M. Sæther: Nurses wanted: Is the job too harsh or is the wage too low, *Journal of Health Economics*, 28(3), 748-757.

Ekhaugen, T.: Extracting the causal component from the intergenerational correlation in unemployment, *Journal of Population Economic*, 22, 97-113.

Fæhn, T., A. G. Gómez-Plana og S. Kverndokk: Can a carbon permit system reduce Spanish unemployment? *Energy Economics*, 31, 595-604.

Førsund, F.R., Kittelsen, S.A.C. og V.E. Krivonozhko: Farrell Revisited: Visualising properties of DEA Production Frontiers, *Journal of the Operational Research Society*, 60, 1535-1545.

Gerlagh, R., Kverndokk, S. og K.E. Rosendahl: Optimal timing of climate change policy; Interaction between carbon taxes and innovation externalities, *Environmental and Resource Economics*, 43(3), 369-390.

Heathcote, J., Storesletten, K. og G.L. Violante: Quantitative Macroeconomics with Heterogeneous Households, *Annual Review of Economics*, 1, 319-354.

Heathcote, J., Storesletten, K. og G.L. Violante: Insurance and opportunities: A welfare analysis of labor market risk, *Journal of Monetary Economics*, 55(3), 501-525, 2008.

Hlouskova, J. og M. Wagner: Finite Sample Correction Factors for Panel Cointegration Tests, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 71(6), 851-881.

Mundaca, G.: Remittances, Financial Markets Development, and Economic Growth: The Case of Latin America and Caribbean, *Review of Development Economics*, 13(2), 288-303.

Nordberg, M. og K. Røed: Economic Incentives, Business Cycles, and Long-Term Sickness Absence, *Industrial Relations*, 48(2), 203-230.

Raaum, O., Rogstad, J., Røed, K., og L. Westlie: Young and out: An application of a prospects-based concept of social exclusion, *Journal of Socio-Economics*, 38, 173-187.

1.2. Internasjonale bokkapitler

Storesletten, K., Telmer, C. og A. Yaron: Asset Prices and Intergenerational Risk Sharing: the Role of Idiosyncratic Earnings Shocks, in *Handbooks in Finance; Handbook of the Equity Risk Premium*, edited by Rajnish Mehra, Elsevier, Amsterdam: 565-590, 2008.

Storesletten, K.: Discussion of Heaton and Lucas' "Can heterogeneity, undiversified risk, and trading frictions solve the equity premium puzzle?" in *Handbooks in Finance; Handbook of the Equity Risk Premium*, edited by Rajnish Mehra, Elsevier, Amsterdam: 555-564, 2008.

1.3. Norske tidsskriftartikler og bokkapitler

Bye, T. og M. Hoel: Grønne sertifikater - dyr og formålsløs fornybar moro, *Samfunnsøkonomen*, 63(7), 34-37.

Carlsen, B.: Legers skjønn og andres skjønn, *Debattinnlegg, Tidsskrift for velferdsforskning*, 12 (1), 64-65.

Falch, N.S. og R. Nymoen: Samfunnsøkonomens prognosepris 2009, *Samfunnsøkonomen*, 9.

Fevang, E., Kverndokk, S. og K. Røed: Omsorg for foreldre – hvordan påvirkes yrkesaktiviteten? *Søkelys på arbeidslivet*, 26(1), 113-123.

Hoel, M. og B. Holstmark: Utviklingslandene bestemmer klimautviklingen, *Samfunnsøkonomen*, 63(7), 38-48.

Hoel, M. og S. Strøm: Klimapolitikk for en liten, åpen og rik økonomi, *Nytt Norsk Tidsskrift*, 3-4, 499-505.

Kverndokk, S. og K. E. Rosendahl: Sammenhenger mellom klima- og FoU-politikk, *Samfunnsøkonomen*, 7, 10-17.

Kverndokk, S.: Hva skal vi gjøre med de gamle enkene? En kommentar til Nasjonalbudsjettet 2010, *Samfunnsøkonomen*, 8, 15-17.

2. Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitet i Oslo

Brekke, K.A., Hauge, K.E., Lind, J.T. og K. Nyborg: Playing with the Good Guys: A Public Good Game with Endogenous Group Formation, *Memorandum* 8.

Carlsen, B. og K. Nyborg: The Gate is Open: Primary Care Physicians as Social Security Gatekeepers, *Memorandum* 7.

Colombino, U., Hernæs, E., Locatelli, M. og S. Strøm: Towards an Actuarially Fair Pension System in Norway, *Memorandum* 9.

Edvardsen, D.F., Førsvund, F.R., Lindseth, F. og S.A.C. Kittelsen: Productivity of Tax Offices in Norway, *Memorandum* 14.

Eyckmans, J. og S. Kverndokk: Moral concerns on tradable pollution permits in international environmental agreements, *Memorandum* 13.

Hernæs, E. og Z. Jia: Labour Supply Response of a Retirement Earnings Test Reform, *Memorandum* 25.

Markussen, S.: Closing the Gates? Evidence from a Natural Experiment on Physicians' Sickness Certification, *Memorandum* 19.

Markussen, S.: The Effects of Sick-Leaves on Earnings, *Memorandum* 20.

3. Frischsenterets rapporter og arbeidsnotater

Eide, E., Goldstein, H., Larssen, P.G. og J.-W. Olsen: Revelation of Tax Evasion by Random Audits Report on Main Project, part 1, Rapport 1.

Hægeland, T., Kirkebøen, L.J. og O. Raaum: Øre for læring – Ressurser i grunnskole og videregående opplæring i Norge 2003-2008, Rapport 2.

Hernæs, E. og F. Iskhakov: Effekter på arbeidstilbudet av pensjonsreformen, Rapport 3.

Negera, K.: An Informal Care Leave Arrangement – An Economic Evaluation, Arbeidsnotat 1.

4. HERO skriftserie

Brekke, K.A. og S. Kverndokk: Health inequality in Nordic Welfare states – More inequality or the wrong measures? HERO skrift 4.

Fjeldvig, K.: Life Cycle Wages of Doctors - An Empirical Analysis of the Earnings of Norwegian Physicians, HERO skrift 11.

5. Rapporter/notater fra andre institusjoner

Barth, E., Bratsberg, B., Hægeland, T. og O.Raaum: Performance Pay and Within-firm Wage Inequality, IZA Discussion Paper No. 4137.

Barth, E. og K.O. Moene: The Equality Multiplier. NBER Working Paper # 15076, National Bureau of Economic Research.

Berglann, H., Moen, E., Røed, K., og J.F. Skogstrøm: Entrepreneurship: Origins and Returns, IZA Discussion Paper No. 4250 og CEPR Discussion Paper 7360.

Eyckmans, J. og S. Kverndokk: Moral concerns on tradable pollution permits in international environmental agreements, CES - Discussion paper series 09.12, Katholieke Universiteit Leuven.

Gaure, S., Markussen, S., Røed, K. og O. Røgeberg: The Anatomy of Absenteeism, IZA Discussion Paper No. 4240.

Golombek, R., Greaker, M., Kittelsen, S.A.C., Røgeberg, O. og F.R. Aune: Carbon capture and storage technologies in the European power market, Discussion Papers No. 603, Statistics Norway.

Golombek, R. og M. Hoel: International Cooperation on Climate-Friendly Technologies, CESifo Working Paper No. 2677.

Hoel, M. og A. de Zeeuw: Can a Focus on Breakthrough Technologies Improve the Performance of International Environmental Agreements? NBER Working Paper 15043.

Kittelsen, S.A.C., Anthun, K.S., Kalseth, B., Kalseth, J., Halsteinli, V. og J. Magnussen: En komparativ analyse av spesialisthelsetjenesten i Finland, Sverige, Danmark og Norge: Aktivitet, ressursbruk og produktivitet 2005-2007, Rapport A12200, SINTEF Trondheim.

6. Faglige foredrag

Barth, E.: The Equality Multiplier, Inequality and Social Policy Seminar, Harvard Kennedy School, Harvard University, mars.

Biørn, E.: The rise of absenteeism in Norway: Disentangling the impacts of cohort, age and time. Workshop on absenteeism and social insurance, Institute for Labour Market Policy Evaluation (IFAU), Uppsala, november.

Bratsberg, B.: Immigration and Wages: Evidence from Construction, ESOP, Department of Economics, University of Oslo, november.

Bratsberg, B.: Immigration and Wages: Evidence from Construction, Norwegian School of Economics and Business Administration, november.

Brekke, K. A.: Playing with the Good Guys, EEA-ESEM 2009, Barcelona, august.

Bråten, R.H.: Does it matter if it doesn't help? – An experimental test of volunteer emission reductions under the Kyoto treaty, 4th Nordic Conference on Behavioral and Experimental Economics, Oslo, oktober.

Førsund, F.R.: Returns-to-scale properties in DEA models: the fundamental role of interior points, 7th International Conference on Data Envelopment Analysis, Philadelphia, juli.

Gaure, S.: Estimating parameters in competing risk models with unobserved heterogeneity, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo, desember.

Golombek, R., Kittelsen, S. og A. Schemde: Climate change, climate policy and power market, CELECT and ICEPS workshop, oktober.

Hernæs, E.: Earnings Test and Labour Supply, Pension Workshop, NETSPAR,

Amsterdam, januar.

Hoel, M.: Bush meets Hotelling: Effects of improved renewable energy technology on greenhouse gas emissions, 17th Annual Conference of the EAERE, Amsterdam, juni.

Hoel, M.: Can a focus on breakthrough technologies improve the performance of international environmental agreements? Coalitions for climate cooperation. A game-theoretical analysis of post 2012 climate policy, Venezia, juni.

Hoel, M.: Climate policy for the world and for the EU, Oldenburg universitet, juni.

Hoel, M.: Bush meets Hotelling: Effects of improved renewable energy technology on greenhouse gas emissions, European Economic Association 2009 meeting, Barcelona, august.

Hoel, M.: Bør klimapolitikken være kostnadseffektiv? Seminar Handelshøyskolen BI, oktober.

Hoel, M.: Climate change and carbon tax expectations, CESifo area conference on energy and climate economics, Munchen, oktober.

Iskhakov, F.: Health and retirement in a structural dynamic setting, 3rd Italian Congress of Econometrics and Empirical Economics, Ancona, Italy, januar.

Iskhakov, F.: Health and retirement in a structural dynamic setting, Fourth PhD Presentation Meeting, UCL, London, januar.

Iskhakov, F.: Health and retirement in a structural dynamic setting, Department of Economics, University of Maryland, oktober.

Kittelsen, S.A.C.: Endogenous model selection using bootstrapped stepwise DEA, European Workshop on Efficiency and Productivity Analysis (EWEPA), Pisa.

Kittelsen, S.A.C.: Non-parametric estimation of efficiency and production possibility sets using bootstrapped Data Envelopment Analysis (DEA), Seminarserie i statistikk, Matematisk institutt, Universitetet i Oslo, oktober.

Kittelsen, S.A.C.: Towards explanations of differences in total expenditure, utilisation and productivity of hospital care between Nordic countries, The European Health Policy Group (EHPG) meeting, University of Bologna, april.

Kverndokk, S.: Moral concerns on tradable pollution permits in international environmental agreements, Resources for the Future, Washington DC, mai.

Kverndokk, S.: Impacts of moral concerns on tradeable pollution permits, Kick-off workshop NORKLIMA, Oscarsborg, Drøbak, juni.

Kverndokk, S.: Health inequality in Nordic welfare states - more inequality or the wrong measures? Nordic Health Economics Study Group Meeting, Reykjavik, august.

Kverndokk, S.: Linking environmental and innovation policy, Department of Agricultural and Resource Economics, University of Maryland, september.

Markussen, S.: The individual cost of absenteeism: Workshop on absenteeism, Uppsala, november.

Markussen, S.: How physicians can reduce absenteeism, evidence from a natural experiment, ESPE Congress, Sevilla, juni.

Markussen, S.: The individual cost of absenteeism, ESOP lunch, september.

Markussen, S.: Home for free? The cost of absenteeism, Geiloseminaret, januar.

Markussen, S.: How physicians can reduce absenteeism, evidence from a natural experiment, Torsdagsseminaret Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, desember.

Markussen, S.: The individual cost of absenteeism, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo, november.

Nilssen, T.: Dynamic win advantages in sequential contests, Universitetet i Oslo, oktober.

Nyborg, K.: I Don't Want to Hear About it: Rational Ignorance among Duty-Oriented Consumers, Workshop on Voluntary Approaches to Environmental Protection, Donald Bren School of Environmental Science and Management, UCLA, Santa Barbara, april.

Nyborg, K.: The Gate is Open: Primary Care Physicians as Social Security Gatekeepers." ESOP seminar, Universitetet i Oslo, mai.

Nyborg, K.: The Gate is Open: Primary Care Physicians as Social Security Gatekeepers. HERO/HEBs workshop i helseøkonomi, Lysebu, mai.

Nyborg, K.: Playing with the Good Guys: a Public Good Game with Endogenous Group Formation, 17th Annual Conference of the European Association of Environmental and Resource Economists, Amsterdam, juni.

Nyborg, K.: Playing with the Good Guys: a Public Good Game with Endogenous Group Formation, Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen, september.

Røgeberg, O.: Hvorfor klimaavtaler ikke vil fikse klimaproblemet, Konferanse "Krisens muligheter", Concerned Scientists og FIVH, Soria Moria, mai.

Røgeberg, O.: The challenges facing an effective climate treaty, Kick-off workshop NORKLIMA, Oscarsborg, Drøbak, juni.

Røgeberg, O.: Taking Absurd Theories Seriously - Diagnosing and Treating the Blind Spot of Economics, "Limits to Rationality in Economics and Financial Markets", Glasgow, juni.

Røgeberg, O.: CCS in Europe - long awaited silver bullet or yet a climate friendly technology in need of government deployment support, 10th IAEE European conference, Vienna, Østerrike, september.

Røgeberg, O.: Karbonfangst og lagring i Europa - klimaredning eller budsjettbyrde, NAEF høstseminar, SSB, oktober.

Røgeberg, O.: To what extent do panel doctors influence worker absenteeism? Workshop on absenteeism and social insurance, Uppsala, november.

Røed, K.: Hvorfor heller syk enn på jobb? Institutt for Samfunnsforskning, Oslo, februar.

Røed, K.: The Anatomy of Absenteeism, SOFI, Stockholm, mars.

Røed, K.: The Anatomy of Absenteeism, Ruhrgas-konferansen "Demographic Change and Public Policy", Dresden, Tyskland, april.

Raaum, O.: Immigration and Wages; Evidence from Construction, SOFI, Stockholm, februar.

Raaum, O.: Immigration and Wages; Evidence from Construction, Lunsjseminar Arbeids- og inkluderingsdepartementet, mai.

Raaum, O.: Immigration and Wages; Evidence from Construction, FAFO Østforum, september.

Raaum, O.: Immigration and Wages; Evidence from Construction, Seminar Tekniske Beregningsutvalget for Inntektsoppgjørene, november.

Seierstad, A.: Innlegg på kick-off workshop NORKLIMA, Oscarsborg, Drøbak, juni.

Skogstrøm, J.F.B.: Entrepreneurship and signaling, Workshop with LMDG - Aarhus University.

Skogstrøm, J.F.B.: Entrepreneurship and signaling, Norwegian School of Management (BI).

Skogstrøm, J.F.B.: Poster-session: Entrepreneurship: Origins and returns, 11th IZA/CEPR European Summer Symposium in Labour Economics (ESSLE 2009), september

Storesletten, K.: The Macroeconomic Implications of Rising Wage Inequality in the United States. Presentert ved IFS/University College London, Collegio Carlo Alberto, BI, New York University, Bank of Portugal, Tinbergen Institute, European Central Bank, Paris School of Economics og Arbeidsmarkedskonferanse, Refsnes Gods.

Storesletten, K.: Consumption and Labor Supply with Partial Insurance: An Analytical Framework, Warwick University.

Vislie, J.: Climate Change, Catastrophic Risk and the Relative Unimportance of the Pure Rate of Time Preference. Kick-off workshop NORKLIMA, Oscarsborg, Drøbak, juni.

7. Brukerrettede foredrag

Bratsberg, B.: Effekter av arbeidsinnvandring: Erfaringer fra bygg og anlegg, Norges forskningsråd, november.

Bratsberg, B.: Arbeidsinnvandring og lønnsstruktur: Erfaringer fra bygg og anlegg, FAFO Østforum, september.

Bratsberg, B.: Labor Market Research in Norway, Testimony for the OECD Review Team on the Labour Market Integration of Immigrants and Their Children, februar.

Bratsberg, B.: Innvandring og arbeidsmarkedet: Innstrømning - Integrering - Innvirkning, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, februar.

Golombek, R.: Er kvotesystemet det beste virkemiddelet for å redusere CO2-utslippene? Norges energidager 2009, NVE, Oslo, oktober.

Golombek, R.: Energiforskning ved Frischsenteret. Presentasjon for programstyret RENERGI, Oslo, november.

Golombek, R.: The market potential for CCS in Europe, Olje- og energidepartementet, Oslo, desember.

Hernæs, E.: Fra yrke til otium – avgangsmønster, incentiver og pensjonisters økonomi, NOSOSKO, Stockholm, mars.

Hernæs, E.: Fra yrke til otium – avgangsmønster, incentiver og pensjonisters økonomi, Årskonferanse Senter for seniorpolitikk, mai.

Hernæs, E.: Kredittmarkedet og valget mellom arbeid og pensjon, lunsjseminar i Finansdepartementet, september.

Hernæs, E.: Pensjonsreform til glede og besvær - sannsynlige virkninger og gjenstående valg, NHOs forsikringskonferanse, november.

Hernæs, E.: Virkning på arbeidstilbudet av pensjonsreformen, Pensjonsforum, september.

Hoel, M.: Klimapolitikk i en liten økonomi, Innlegg på Finansdepartementets fagdag, juni.

Hoel, M.: Kvoter, grønne sertifikater og andre klimapolitiske virkemidler, Foredrag for klima- og energiseksjonen i SFT samt kjernegruppen for KLIMAKUR2020, desember.

Hoel, M.: Norwegian climate policy – some reflections, Presentasjon i Finansdepartementet for “OECD fact finding mission”, september.

Hoel, M.: Kvoter, grønne sertifikater og andre klimapolitiske virkemidler, foredrag Gimle Rotary, november.

Kittelsen, S.A.C.: En komparativ analyse av spesialisthelsetjenesten i Finland, Sverige, Danmark og Norge: Aktivitet, ressursbruk og produktivitet 2005-2007, HERO-seminar, september.

Kittelsen, S.A.C.: En komparativ analyse av spesialisthelsetjenesten i Finland, Sverige, Danmark og Norge: Aktivitet, ressursbruk og produktivitet 2005-2007, Helsedirektoratet, september.

Kittelsen, S.A.C.: En komparativ analyse av spesialisthelsetjenesten i Finland, Sverige, Danmark og Norge: Aktivitet, ressursbruk og produktivitet 2005-2007, Helse- og omsorgsdepartementet, oktober.

Markussen, S.: Sick bodies in a healthy economy: sick leave and the business cycle, NFR sykefravær og økonomisk krise konferanse, Gardermoen, september.

Markussen, S.: Sykefravær i krisetid, NHOs forsikringskonferanse, Sundvolden, november.

Nyborg, K.: Står Homo Oeconomicus for fall? Nye perspektiver på økonomisk atferd, Samfunnsøkonomenes forenings kandidattreff, Bristol, Oslo, februar.

Nyborg, K.: Undergraver miljøavgifter moralsk motivasjon? Faglunsj i Miljøverndepartementet, februar.

Nyborg, K.: Penger er ikke alt: Bedrifiers samfunnsansvar som rekrutterings- og motivasjonstiltak, Åpen dag, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, mars.

Nyborg, K.: Penger er ikke alt: Bedrifiers samfunnsansvar som rekrutterings- og motivasjonstiltak", Foredrag for klasse fra Askim vgs. Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, april.

Nyborg, K.: Anstendighetens økonomi. Tiltredelsesforelesning, Universitetet i Oslo, mai.

Nyborg, K.: Homo Oeconomicus versus Homo Politicus. Foredrag på symposium i anledning Aanund Hyllands 60 årsdag, Nobelinstituttet, Oslo, juni.

Nyborg, K.: Porten er åpen – om fastlegenes portvaktrolle. Velferdspolitisk avdeling, desember.

Nævdal, E.: The economics of trophy hunting. Workshop on Age-structured models in fishery economics and bioeconomic modelling Trondheim, august.

Nævdal, E.: The relative unimportance of discounting. EAERE conference on environmental economics, Amserdam, juni.

Nævdal, E.: Risk preferences in dynamic optimization – Taking Expected Utility Maximization Seriously.”, 16th Ulvön Conference on Environmental Economics, June, Ulvön, Sweden.

Nævdal, E.: Samfunnsøkonomi - et kritisk blikk med utgangspunkt i finanskrisen, Cappelen Damm seminar for samfunnsfaglærere, Oslo, april.

Røed, K.: Arbeidsmarkedspolitikken virkninger - empiriske funn og metodiske utfordringer. Foredrag på avslutningskonferanse for det strategiske instituttprogrammet for arbeidsmarkeds- og trygdeforskning (arrangert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Oslo), februar.

Røed, K.: Tjenestepensjoner i offentlig sektor. Innledning i "Pensjonsforum", FAFO, Oslo, mars.

Røed, K.: 2/3 av sluttlønnen i pensjon - for godt til å vare? Kan pensjonsordningene i offentlig sektor forenes med pensjonsreformen? Foredrag på medlemsmøte i NTL, Utenriksdepartementet, april.

Røed, K.: Økonomisk krise – Konsekvenser for velferdspolitikken rettet mot utsatte grupper og migrasjonen. Hva vet vi, hva har utviklingen det siste året lært oss? Foredrag på Arbeids- og inkluderingsdepartementets virksomhetslederkonferanse, Oslo, august.

Røed, K.: Virker arbeidsmarkedspolitikken? Foredrag holdt i forbindelse med markering av Tor Sagli's 60-års dag, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Oslo, september.

Røed, K.: Entreprenørskap i Norge. Foredrag på Forskningsrådets vekstforskningsseminar, Oslo, september.

Røed, K.: Hvordan virker økonomiske insentiver inn på deltakelsen i arbeidslivet? Innledning på konferanse i arbeidslivsforskningsprogrammet, Oslo, november.

Røed, K.: De første arbeidsinnvanderne og velferdsstaten. Hva kan vi lære av historien? Foredrag for referansegruppe for Brochman-utvalget, Oslo, desember.

Røed, K.: Økonomisk nedgangstid, sykefravær og uførhet. Foredrag for ansatte ved Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI), Oslo, desember.

Røgeberg, O.: The market potential for CCS in Europe, Olje- og energidepartementet, desember.

Røgeberg, O.: Klimarelevante eksempler på kognitive barrierer/vanetenkning og mulige virkemidler, for arbeidsgruppen til Klimakur2020, hos SSB, november.

Raaum, O.: Hvordan vet vi at tiltak virker? seminarpresentasjon Kunnskapsdepartementet, februar.

Raaum, O.: I foreldrenes fotspor? foredrag Frischsenterets strategiske instituttprogram, avslutningskonferanse, februar.

Raaum, O.: Kommentar til *Utdanning mot 2020*, innlegg Nasjonalt Utdanningsforum, februar.

Raaum, O.: Innledning Norges forskningsråds Søkerkonferanse for VAM-programmet, november.

Storesletten, K.: Åpningsforedrag "Den Nordiske Modellen": REASSESS konferanse, Oslo, mai.

Storesletten, K.: Kan innvandring redde Norge? Civita, Oslo og Arbeids og inkluderingsdepartementet, Oslo.

8. Populære framstillinger, avisartikler, debattinnlegg m.m.

Carlsen, B.: Skal vokte dobbeltmoralen, debattinnlegg, Aftenposten, 2. januar.

Carlsen, B., and Nyborg, K.: Porten er åpen. Dagens Næringsliv, 23. november.

Fevang, E.: Kvinner er mye mer borte fra jobben, Aftenposten, 22.september.

Førsund, F.R. og S. Strøm: Biodiesel er et dårlig tiltak, Dagens Næringsliv, 25. november.

Golombek, R.: Gå rett på CO2-utslippene, NVEs konferanseavis i tilknytning til arrangementet Norges energidager 2009.

Hoel, M.: Eit reint tap for nasjonen Noreg, Dag og Tid, 25. september.

Hoel, M.: Har høyrte det før, Dag og Tid, 2. oktober.

Hoel, M.: Klimatiltak med null virkning, Dagens Næringsliv, 22. april.

Hoel, M.: Kvoter og andre virkemidler, Dagens Næringsliv, 29. september.

Hoel, M.: Tvilsom klimaeffekt av subsidiert energy" (med Torstein Bye), E24, 15. oktober.

Kverndokk, S.: Helseforskjeller tross velferd, intervju, forskning.no, 9. september.

Markussen, S.: Bruk bonus mot fraværet, Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Ikke gi de marginale skylda, Aftenposten, replikk.

Markussen, S.: Populære fastleger bremsset mest. Aftenposten, desember.

Nyborg, K.: Hvem er redd for Homo Oeconomicus? Om eksperimenter, hevntvang og krypdyr. *Samtiden* 04/09, 52-64.

Nyborg, K.: Kom til oss, Arne Strand! Dagsavisen, 31. oktober.

Storesletten, K.: Urettferdig AFP, Aftenposten, ukeslutt.

Storesletten, K.: Dyr og dårlig AFP, Aftenposten, ukeslutt.

Strøm, S.: Norsk industri er klimafiendtlig, E24, 16. desember.

Strøm, S.: Intelligent ressursbruk? E24, 27. november.

Strøm, S.: Gjerdrem bommer om hollandsk syke, E24, 30. oktober.

Strøm, S.: Penger til vindmøller er bortkastet, 29. september.

Strøm, S.: Formues- bedre enn inntektsskatt, E24 13. august.

Strøm, S.: Den nordiske modellen lager rikinger, E24, 1. juli.

Strøm, S.: Spørsmåla om lyntog står i kø, Dag og Tid, 25. juni.

Strøm, S.: Handlingsregelen, E24 27. mars.

Strøm, S.: Vegpolitikk, E24 5. mars.

Strøm, S.: KrF og Vatikanet holder kvinnene nede, E24, 12 februar.

Strøm, S.: Derfor er lavere skatt et dårlig tiltak, E24, 29. januar.

Arbeidsmarkedet

Entreprenørskap i Norge

Frischsenteret har i 2009 arbeidet med analyser som undersøker opphavet til, og utfallet av, entreprenørskapsbeslutninger i Norge. Arbeidet bygger på koblede administrative data for arbeidstakere og bedrifter, utvidet med informasjon om eierskap i alle norske aksjeselskap. Dette datamaterialet har gjort det mulig å ta i bruk en videre definisjon av entreprenørskap enn det som er vanlig i litteraturen. Vårt entreprenørskapsbegrep omfatter ikke bare selvstendige næringsdrivende, men også dem som er ansatt i en bedrift som de selv er en viktig eier i. Basert på denne definisjonen konstaterer vi at det er enda større forskjeller i entreprenørskapstilbøyelighet mellom kvinner og menn enn det tidligere norske data har indikert. Entreprenørraten er hele 3,4 ganger så høy blant menn (13,4 prosent av de yrkesaktive) enn blant kvinner (4 prosent av de yrkesaktive). Kjønnsforskjellene forklares ikke av ulikheter i utdanningsvalg. Forskjellene er like store innen utdanningsgrupper som mellom dem.

Gjennom statistiske analyser har vi undersøkt hvilke faktorer som er viktige for beslutningen om å *bli* entreprenør. Vi har valgt å skille mellom *offensivt* entreprenørskap – beslutningen om å forlate en fulltidsjobb for å starte egen virksomhet – og *defensivt* entreprenørskap – beslutningen om å starte egen virksomhet blant dem som i utgangspunktet ikke har arbeid. Ikke overraskende finner vi at utdanning er av stor betydning. Det dreier seg da ikke først og fremst om utdanningens *nivå*, men om dens *innretning*. Den største andelen entreprenører finnes blant tannleger, frisører og fysioterapeuter. Blant personer med doktorgradsutdanning er entreprenørraten svært lav. Vi finner også at entreprenørskap i stor grad går i arv; entreprenørskap hos foreldrene øker sannsynligheten for at også barna blir entreprenører. I tillegg øker entreprenørskapstilbøyeligheten med tilgangen på kapital (foreldres formue, egen formue, ektefelles formue).

Et vanlig funn i litteraturen er at entreprenørskap ikke lønner seg rent økonomisk, og at det ofte er motivert av ikke-økonomiske faktorer slik som lysten til å være sin egen sjef. Våre funn, basert på en modell for "matching" av entreprenører i 2001 til en kontrollgruppe av lønnstakere ("ikke-entreprenører"), tyder på at både offensivt og defensivt entreprenørskap faktisk lønner seg for de fleste. Medianentreprenøren sitter igjen med en liten økonomisk gevinst som

følge av sitt entreprenørskap, og de som oppnår en positiv gevinst ser ut til å vinne mye mer enn de som taper. Entreprenører står med andre ord overfor en mye større inntektsusikkerhet enn arbeidstakere, men med en "oppside" som er langt større enn "nedsiden". Gitt de store kjønnsforskjellene i tilbøyeligheten til å starte egen virksomhet, er det også verd å merke seg at kvinnelige entreprenører ser ut til å vinne mer på entreprenørskap enn menn.

Entreprenørskapsforskningen ved Frischsenteret har funnet sted i samarbeid med en gruppe forskere ved Handelshøyskolen BI. Resultatene så langt er dokumentert i artikkelen "Entrepreneurship: Origins and Returns" av Helge Berglann, Espen Moen, Knut Røed og Jens Fredrik Skogstrøm (IZA Discussion Paper No. 4250 og CEPR Discussion Paper 7360). Forskningen er finansiert av Forskningsrådet gjennom prosjektet "R&D, Industry Dynamics and Public Policy".

Uføretrygd og arbeidsledighet

Vi har også i 2009 arbeidet med å analysere drivkreftene bak den høye tilstrømningen til uføretrygd i Norge. Som et ledd i dette arbeidet har vi undersøkt hvordan etterspørselen etter arbeidskraft påvirker risikoen for uføretrygding og annen varig uttrekning fra arbeidsmarkedet. Analysen bygger på koblede registerdata. Vi har lagt til grunn at arbeidstakeres overgang til ulike uføreytelser (langtids sykepenger, rehabiliteringspenger, attføringspenger, uføretrygd) er en funksjon av individuelle kjennetegn, lokal arbeidskraftetterspørsel og eventuelt tap av arbeid som følge av nedbemanninger og nedleggelse. Et vesentlig bidrag i forhold til tidligere analyser utført på norske data, er at vi utnytter informasjon fra skifteretten om bedriftsnedleggelse forårsaket av konkurs. Dette gjør at vi har fått tilgang til data som beskriver et relativt stort antall "eksogene" masseoppsigelser, hvilket gjør det mulig å identifisere den kausale effekten av slike hendelser.

Studien konkluderer med at risikoen for uføretrygd henger nært sammen med etterspørselen etter en persons arbeidskraft, særlig for menn. Alt annet likt konkluderes det med at tap av arbeid – for eksempel på grunn av nedleggelse av arbeidsplassen – øker risikoen for å bli varig uføretrygdet (innen 6 år) med over 100 prosent for menn og med om lag 50 prosent for kvinner. For ansatte i privat sektor anslås det at tap av arbeid kan forklare omtrent 28 prosent av tilstrømningen til uføretrygd blant menn og 13 prosent av tilstrømningen blant

kvinner. Studien viser også at lokale variasjoner i arbeidskraftetterspørselen påvirker uførerisikoen signifikant. Et svakere arbeidsmarked lokalt innebærer økt uførerisiko.

Studien drøfter ulike mekanismer som kan medføre en kausal sammenheng mellom tap av arbeid – eller manglende jobbtilbud – og risikoen for uføretrygding. For det første finnes det en gråsoner mellom arbeidsledighet og uførhet. Personer kan ha god nok helse til å utføre noen typer jobber, men for dårlig helse til å utføre andre. Uførhet oppstår i samspillet mellom helse og arbeidsevne på den ene siden, og arbeidslivets krav på den andre. For det andre kan det tenkes at en eksisterende arbeidsgiver vil ha høyere toleranse for sviktende helse/effektivitet enn en potensiell ny arbeidsgiver. Dermed vil det for noen være mulig å fortsette i arbeidslivet så lenge man beholder den jobben man har. Men å skaffe seg en ny jobb kan være vanskelig. Dette problemet vil forsterkes dersom en eventuell ny jobb krever omstilling og tilegning av ny kunnskap. For det tredje kan tap av arbeid forårsake dårligere helse og en forverring av den generelle livssituasjonen. Artikkelen dokumenterer at oppsigelse kan medføre både høyere dødelighet og høyere risiko for familieoppløsning. Også dette gjelder først og fremst menn.

Forskningen vedrørende tilstrømning til uføretrygd i Norge har vært finansiert av Forskningsrådet, og utført innenfor rammen av prosjektet "Utstøtning fra arbeidslivet". Studien er dokumentert i artikkelen "Disability in a Welfare State – An Unemployment Problem in Disguise?" av Bernt Bratsberg, Elisabeth Fevang, og Knut Røed. Artikkelen vil om kort tid komme ut som working paper.

Sykefravær i Norge - effekter av sterkere aktivitetsorientering

Sykefravær har vært et viktig forskningsfelt for Frischsenteret i 2009. Ett av temaene har vært virkningene av en aktivitetsorientert reform som ble iverksatt 1. juli 2004. Reformen omfattet en serie mindre endringer i Folketrygdloven. De kanskje viktigste var at fastlegen ble pålagt å vurdere *gradert* sykmelding før full sykmelding, at bruken av aktiv sykmelding ble innskjerpet og at ved full sykmelding ble legen pålagt å begrunne hvorfor inaktivitet var nødvendig hvis sykmeldingen varte i mer enn 8 uker. Omtrent samtidig med at disse tiltakene ble iverksatt falt sykefraværet i Norge med over 20 prosent. Studien Frischsenteret har foretatt søker å evaluere hvorvidt det var reformen som

forårsaket fraværsreduksjonen, og i så fall hvordan (og hvorfor) den hadde denne effekten.

Reformen trådte i kraft samtidig for alle sysselsatte og alle leger. Det innebærer at det ikke finnes noen naturlig "uberørt" kontrollgruppe å sammenligne fraværsutviklingen med. Reformen blir derfor evaluert ved (1) å sammenligne sykefraværstall før og etter reformen under ulike antakelser om tidstrender, (2) undersøke om det fant sted andre hendelser som kunne skape tilsvarende resultater, (3) studere når fraværsendringene eksakt inntraff, samt (4) studere hvordan reformen virket og se om dette kan knyttes til de ulike reformdelene.

Studien konkluderer med at reformen reduserte sykefraværet med 23 prosent på kort sikt, dvs. de seks første månedene etter implementeringen. Dette skjedde på tre måter: det ble færre fulltidssykmeldinger, det ble kortere fulltidssykmeldinger (økt friskmeldingssannsynlighet de første 8 ukene) og det ble mindre bruk av aktiv sykmelding – som vanligvis varer svært lenge. På lang sikt, dvs. de påfølgende 18 månedene etter reformen, var effekten enda sterkere og reduserte fraværet med hele 25 prosent. Virkningen på antall fulltidssykmeldinger er nå borte (den var altså kun kortsiktig).

Det ser ut til å ha vært betydelig variasjon mellom leger i hvordan de responderte på reformen. Studien viser at fraværet til pasienter av leger som hadde betydelig færre pasienter enn ønsket før reformen (juni 2004) falt betraktelig mindre enn hos dem med leger som hadde ønsket antall pasienter.

Evalueringen av reformen i 2004 er finansiert av Forskningsrådet, og har funnet sted innenfor rammen av forskningsprosjektene "Levedyktig velferdsstat" og "Sykefravær i Norge - Årsaker, konsekvenser og politikkimplikasjoner". Studien er presentert i artikkelen "How physicians can reduce sick leave – evidence from a natural experiment" av Simen Markussen. Artikkelen inngår i Markussens doktorgradsavhandling som er innlevert til bedømmelse ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

Sykefravær og lønn

På grunn av den gode sykelønnsordningen i Norge er det en alminnelig oppfatning at sykefravær ikke medfører et økonomisk tap for arbeidstakeren. Dette forutsetter imidlertid at sykefravær ikke "straffes" i form av dårligere

karriere- eller lønnsutvikling. Dette spørsmålet har vært analysert gjennom to ulike studier ved Frischsenteret i 2009.

Den første studien analyserer den individuelle kostnaden av sykefravær ved hjelp av norske registerdata. Dette gjør det mulig å koble alle sysselsatte, deres fastleger og sykefraværet "sertifisert" av fastlegene. Det kan være mange årsaker til at dagens sykefravær er korrellert med fremtidig yrkesdeltakelse og inntekt. For å isolere eventuelle kausale virkninger av fraværet benyttes en strategi der fastlegers "strenghet" benyttes som såkalt instrumentvariabel for individuelt sykefravær. Studien viser at sykefravær medfører en betydelig reduksjon i inntekt to år senere. Ett prosentpoeng økning i den enkeltes sykefravær reduserer denne personens inntekt to år senere med 1,2 prosent. Spesielt siden inntektssjokk gjerne er vedvarende over tid gir disse resultatene grunn til å spørre om sykeforsikring virkelig er forsikring – eller om det er et lån. Ett prosentpoeng mer fravær reduserer også sannsynligheten for å være i jobb to år senere med 0,5 prosentpoeng. Virkningene på inntekt er derfor delvis forårsaket av redusert sysselsetting.

Legens "strenghet", som benyttes som kilde til eksogen variasjon i den enkeltes sykefravær, er beregnet ved å finne sykefravær per lege kontrollert for en rekke forhold som pasientenes inntekt, utdanning, alder, familieforhold, bosted og arbeidsplass. En rekke robusthetstester støtter opp om at legens strenghet er et egnet instrument for individuelt sykefravær. Disse tester blant annet for geografiske forskjeller (ved å sammenligne pasienter bosatt i samme område men med ulik lege) og ikke-tilfeldig *matching* av lege og pasient (ved å sjekke om resultatene endres når man kun benytter pasienter som ikke selv har valgt sin lege). De estimerte kostnadene av fravær varierer betydelig mellom ulike grupper av arbeidstakere. Fravær er langt mer kostbart for menn enn for kvinner, og mer kostbart for høyt utdannede/lønnede enn for lavt utdannede/lønnede. Virkningene på sysselsettingen ("utstøtingen") er derimot ubetydelige for høyt utdannede og/eller lønnede mens de er sterkest for arbeidstakere med lav utdanning og/eller inntekt.

Studien er finansiert av Norges Forskningsråd innenfor rammen av prosjektet "Levedyktig velferdsstat". Den er dokumentert i artikkelen "The individual cost of sick leave" av Simen Markussen. Artikkelen inngår i Markussens

doktorgradsavhandling som er innlevert til bedømmelse ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

Den andre studien bygger på personaldata fra et stort norsk konsern. Datasettet inneholder fem år med detaljert informasjon om fraværsløp, lønn og demografiske variabler til rundt 1000 ansatte. Både det legemeldte og egenmeldte sykefraværet observeres i dataene. Studien viser med forskjellige statistiske metoder at de *individuelle* lønnstilleggene blir påvirket av tidligere sykefravær. En ansatt med et samlet fravær mellom 3 og 5 prosent ser ut til få 1,4 prosent mindre i tillegg enn en ansatt med et fravær under 1 prosent. For sykefravær som overstiger 5 prosent blir den relative reduksjonen estimert til rundt 2 prosent. Ettersom et gjennomsnittlig lønnstillegg ligger på 2.8 prosent (median 1.1 prosent), innebærer et høyere sykefravær at sannsynligheten for et individuelt lønnstillegg blir meget lav. Dessuten viser studien at egenmeldt fravær straffes noe hardere enn legemeldt fravær.

Arbeidet med studien er finansiert av Forskningsrådet innenfor rammen av prosjektet "Sykefravær i Norge - Årsaker, konsekvenser og politikk-implikasjoner". Den er dokumentert i rapporten "Sick leave and economic incentives - New evidence from personell data" av Daniel Bergsvik. Denne rapporten er også Bergsviks masteroppgave, og vil om kort tid komme ut i Frischsenterets rapportserie.

Evaluering av tiltakssatsingen for mottakere av sosialhjelp

Vi har i 2009 arbeidet med å evaluere virkningene av en forsterket tiltakssatsing for mottakere av sosialhjelp i en del kommuner. Evalueringen ble gjennomført med basis i administrative registerdata. Siktemålet har bl.a. vært å finne ut om den forsterkede innsatsen gjennomført i årene 2003-2005 bidro til å hjelpe medlemmer av målgruppen (bl.a. langtids mottakere av sosialhjelp) raskere i arbeid. Vi har etablert sammenlignbare kontrollgrupper for å evaluere de kausale virkningene av satsingen for dem som ble berørt. Utfallsmålene omfatter overganger til arbeid og utdanning, inntekt, framtidig trygdeavhengighet og kriminell aktivitet (fengsling). I tillegg til individuelle effekter (for dem som deltok i tiltak) har vi undersøkt hvorvidt målgruppen som helhet kom bedre ut i de kommunene som var gjenstand for satsingen enn i de kommunene som ikke deltok.

Våre effektmål er basert på forskjell i utfall mellom tiltakssatsingens deltakere og kontrollgruppen av ikke-deltakere (fra kommuner som ikke var omfattet av satsingen). Studien viser at satsingen hadde moderate positive sysselsettingseffekter for alle grupper av deltakere. Etter to år er sysselsettingseffekten (for hele analyseutvalget) i overkant av tre prosentpoeng. Effektanslag basert på inntekt er varierende (på tvers av metoder), men tyder likevel på at deltakernes inntektsvekst er noe høyere enn den ville vært uten deltakelse. Sammenligningen mellom kommuner viser generelt moderate positive effekter av satsingen. Alt annet likt kom personene i målgruppen noe bedre ut dersom de bodde i en satsingskommune enn dersom de bodde i en kommune uten denne forsterkede tiltakssatsingen.

Forskningen har vært utført i samarbeid med Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og Statistisk sentralbyrå. Prosjektet har vært finansiert av Arbeidsdepartementet. Resultatene er dokumentert i rapporten "Ny evaluering av Tiltakssatsingen for sosialhjelpsmottakere" av Angelika Schafft, Torbjørn Skardhamar og Tao Zhang.

Heterogene tiltakseffekter - metodeutvikling

Også i 2009 har det pågått arbeid med å videreutvikle empiriske analyseteknikker for å evaluere effekter av ulike typer intervensjoner/tiltak. Arbeidet har særlig vært innrettet mot å kunne analysere samlede (for eksempel gjennomsnittlige) tiltakseffekter i situasjoner der det er uobservert variasjon i tiltakseffektene mellom deltakerne. Vi har forsøkt å angripe denne problemstillingen innenfor rammen av forløpsanalysemodeller ("timing-of-events approach") ved å modellere tiltakseffektene som latente uobserverte størrelser (random coefficients) med en ukjent statistisk fordeling. Vi forsøker så å estimere denne fordelingen - eller implikasjonene av den for framtidige utfall - ved hjelp av en ikke-parametrisk sannsynlighetsmaksimeringsmetode.

Vi har foreløpig arbeidet med denne type metoder innenfor rammen av såkalte Monte Carlo analyser, dvs. at vi arbeider med *kunstige datasett* som vi har konstruert, slik at vi kjenner "fasiten". Dataene er designet for å ligne på virkelige data, og det bygges inn utfordringer knyttet til uobservert heterogenitet både i de "sanne" effektene og i seleksjonsprosessene inn i tiltak (det er uobserverte variabler som bestemmer effekter av tiltak og sannsynlighet for tiltaksdeltakelse). Deretter forsøker vi å se om vi er i stand til å avsløre "sannheten" ved hjelp av statistiske metoder (når vi neglisjerer alt vi vet om den

virkelige heterogenitetsfordelingen). Resultatene så langt er lovende, og tyder på at metoden kan benyttes på virkelige data og bidra til å kaste nytt lys over for eksempel effekter av norske arbeidsmarkedstiltak på senere jobbsjanser.

Arbeidet er dokumentert i artikkelen "Estimation of Heterogeneous Treatment Effects on Hazard Rates" av Simen Gaure, Knut Røed, Gerard J. van den Berg og Tao Zhang (IZA Discussion Paper No. 4794).

Innvandring og arbeidsmarkedet

To sentrale problemstillinger i den empiriske innvandringsforskningen er 1) hvordan innvandringen påvirker arbeidsmarkedet og 2) hvordan innvandrere tilpasser seg i arbeidsmarkedet. I 2009 har Frischsenteret arbeidet med begge problemstillingene.

Arbeidsmarkedseffekter av innvandring

Effekter av innvandring på lønn og sysselsetning for eksisterende arbeidskraft har blitt studert i en omfattende internasjonal empirisk litteratur. Resultatene i litteraturen er til dels sprikende – for eksempel konkluderer studier like ofte med at effekten på lønnsnivået er positiv som at den er negativ. Innvandring kan ha en positiv effekt på lønnsnivået hvis nye innvandrere utfører arbeidsoppgaver som er komplementære til de oppgavene som grupper som allerede er til stede i arbeidsmarkedet utfører. Økt innvandring kan i så fall bidra til økt etterspørsel etter slik arbeidskraft. Derimot vil økt innvandring gjerne presse lønnsnivået for arbeidstakere som er nære substitutter på arbeidsmarkedet. En grunnleggende utfordring for empiriske studier av effekter av innvandring er å skille mellom endringer i etterspørsel etter og tilbud av arbeidskraft. Nye innvandrere lokaliserer seg typisk i deler av arbeidsmarkedet hvor det er lett å finne jobb. Dermed er det ofte vanskelig å skille effekten av innvandring på arbeidstilbudet fra en underliggende økning i etterspørselen som kanskje tiltrakk innvandrerne i første omgang.

Vi har sett på disse problemstillingene i to studier. I et arbeid (som er delvis omtalt i årsmeldingen for 2008) har vi tatt for oss bygg- og anleggsbransjen og undersøkt hvordan bruk av utenlandsk arbeidskraft påvirker lønn og sysselsetting i næringen. Kombinasjonen av en sterk konjunkturoppgang og utvidelsen av EU i 2004 til å omfatte Polen og Baltikum førte til at bransjen opplevde en betydelig økning i innslaget av utenlandsk arbeidskraft. Men på grunn av reguleringer og lisenskrav innen enkelte aktivitetsområder har

økningen vært svært ulik på tvers av tjenestetyper. For eksempel var det mellom 1998 og 2005 nesten ingen endring i bruk av utenlandsk arbeidskraft innen VVS og elektrisk installasjonsarbeid, mens andelen innvandrere økte med 50 prosent blant arbeidstakerne i malerbedrifter og 100 prosent i snekkerbedrifter.

I studien utnytter vi at sertifiseringsregler skaper eksogen variasjon i innstrømmingen av utenlandsk arbeidskraft til ulike deler av bransjen. Videre bruker vi administrative registerdata til å danne longitudinelle individhistorier for arbeidstakere. I denne studien er slike data helt nødvendige for å avdekke effekter av innvandringen. Grunnen er at innstrømmingen av utenlandsk arbeidskraft samvarierer med utstrømmingen av arbeidstakere fra bransjen. Utstrømmingen viser seg å være dominert av lavlønte og skaper derfor en seleksjonsprosess som gir opphav til positiv korrelasjon mellom innvandringen og lønnsnivået blant gjenværende arbeidstakere. Denne korrelasjonen bidrar til å skjule effekten av innvandring i tradisjonelle forskningsmetoder.

Når vi tar hensyn til selektiv utstrømming ved hjelp av en fast individeffektsmetode, avdekker studien en betydelig negativ effekt av innvandring på lønnsnivået. Vi undersøker også om effekten av ny innvandring varierer på tvers av grupper, for eksempel etter utdanningsnivå, og om den er forskjellig for norskfødte og tidligere ankomne innvandrere. Et viktig empirisk resultat er at vi ikke finner forskjeller i lønns effekter av innvandring for nordmenn og innvandrere med lav og mellomlang utdanning. Dette resultatet tyder på at norskfødte arbeidskraft og utenlandsk arbeidskraft uten høyere utdanning er nære substitutter i bygg- og anlegg. For norskfødte arbeidstakere med høyere utdanning derimot finner vi ingen effekt på lønnsnivået blant norskfødte, men en negativ effekt (som på linje med den på lavere utdanningsnivåer) for tidligere ankomne innvandrere. Disse resultatene tyder på at norskfødte og utenlandsk arbeidskraft uten høyere utdanning er nære substitutter i bygg- og anlegg. Vi finner også at innvandring har en dempende virkning på prisnivået for tjenester innen bransjen. Økt innvandring til bygg- og anleggsbransjen har derfor vært gunstig for konsumenter, mens den har bidratt til å dempe lønnsveksten hos norske arbeidstakere som har møtt økt konkurranse. Funnene er dokumentert i paperet "Immigration and Wages: Evidence from Construction" av Bernt Bratsberg og Oddbjørn Raaum (manuskript Frischsenteret, november 2009).

I et samarbeidsprosjekt med forskere fra ISF har vi undersøkt hvordan innvandring fra ulike deler av verden har påvirket lønnsnivået blant norskfødte arbeidskraft i det totale norske arbeidsmarkedet. I studien benytter vi en såkalt nasjonal metodetilnærming, hvor arbeidskraften er inndelt i nasjonsdekkende kompetansegrupper etter utdanning og yrkeserfaring. En hovedtanke bak tilnærmingen er å unngå problemet som ligger i at innvandrere i stor grad bosetter seg der jobbene finnes. Flytting til steder med gode jobbmuligheter gjør at vi lett finner en positiv samvariasjon mellom andel innvandrere og lønnsnivå på tvers av geografiske områder. Seleksjon kan imidlertid også påvirke resultatene dersom arbeidsmarkedsdeltakelse er korrelert med innslaget av utenlandsk arbeidskraft (noe vi fant i studien av bygg- og anlegg omtalt over).

Studien er basert på registerdata som dekker perioden 1993 til 2006. Våre resultater tyder på at effektestimater er påvirket av selektiv deltakelse blant innfødte. Når arbeidstakere med "løs" tilknytning til arbeidsmarkedet er med i analyseutvalget, er estimatene betydelig lavere enn når de ikke er med. Mønsteret er konsistent med at det er korrelasjon mellom innvandrerinnslaget og deltakelse av lavlønnede norskfødte arbeidskraft. I motsetning til studien av bygg- og anlegg finner vi ikke at en fast individeffektsmetode løser seleksjonsproblemet. Vi viser at dette kan forklares med målestøy i det empiriske anslaget av innvandrerandelen innen kompetansegrupper, og at målestøyen forsterker skjevheten i estimater som trekker på variasjon mellom individer. Når vi tar hensyn til at slike faktorer forårsaker måleskjevhet i estimatene, finner vi at innvandringen fra nordiske land har betydelig dempende effekt på lønnsnivået blant norske arbeidstakere. Innvandring fra land utenfra Europa har derimot svært liten effekt på norske lønninger. Mønsteret er likt for kvinner og menn.

Dette arbeidet vil bli dokumentert i manuskriptet "Immigrant Wage Impacts by Origin" av Bernt Bratsberg, Oddbjørn Raaum, Marianne Røed og Pål Schøne. De to studiene av lønneffekter av innvandring har mottatt finansiering fra Forskningsrådet gjennom Arbeidslivsforskningsprogrammet.

Integrering av innvandrere i arbeidsmarkedet

Tidligere studier finner at innvandrere til Norge fra ikke-vestlige land har lavere inntekt enn innbyggere med norsk bakgrunn som er like gamle, av samme kjønn og med like lang utdanning. Inntektsforskjellen avtar med botid i Norge de første 10-15 årene, men stabiliserer seg på omkring 20 prosent. I et nytt arbeid

undersøker vi i hvilken utstrekning inntektsulempen for innvandrerne skyldes at de gjennomgående er ansatt i bedrifter og bransjer med lavt lønnsnivå. Ved hjelp av koblete arbeidstaker-arbeidsgiverdata fra ulike norske registre finner vi at omkring 40 prosent av lønnsforskjellen kan tilskrives at innvandrere jobber i bedrifter som gjennomgående betaler dårlig. Mens innvandrere med høy utdanning får mindre uttelling for ansiennitet enn lønnstakere med norsk bakgrunn, er det ingen forskjell for øvrige arbeidstakere. Vi finner også at innvandrere i mindre utstrekning får lønnsmessig uttelling gjennom mobilitet. Dette skyldes delvis at mange innvandrere ikke skifter arbeidsgivere fordi de får et bedre jobbtilbud, men fordi de mister jobben. Mobilitet blant innvandrere er dermed i mindre grad enn for nordmenn forbundet med overgang til bedre betalende virksomheter.

Studien er dokumentert i manuskriptet "Limited Access to *Acme Ltd*? Immigrant Wage Profiles within and between Establishments" av Erling Barth (ISF), Bernt Bratsberg og Oddbjørn Raaum.

Legenes inntektsprofiler

En masteroppgave i samfunnsøkonomi skrevet ved Frischsenteret i 2009 omhandler legenes inntektsprofiler over karrieren. Oppgaven er basert på registerdata som dekker alle leger med lisens i Norge i perioden 1993 til 2006. Denne perioden inneholdt to reformer som har betydd mye for legenes lønninger. I 1996 ble legene pålagt å jobbe mer, samtidig som det ble åpnet for å ha godt betalt overtid. I 2002 kom det en avtale med mer fleksibilitet for sykehusene. Ordningen ledet til høyere grunnlønn, men lavere betalt overtid. Med den høyere grunnlønnen kom en forpliktelse om 2,5 timer ekstra arbeidstid per uke.

Analysene viser at legenes inntekter stiger de første 20 årene av karrieren, med en topp rundt 55 års alder. Det er store forskjeller på karriereprofilene mellom menn og kvinner og mellom leger med norsk og utenlandsk utdanning. Inntektsforskjellene er små ved jobbstart, men øker utover i karrieren. Noe av kjønnsforskjellen, som oppstår rundt 35 års alder og vedvarer ut yrkesløpet, skyldes at flere kvinnelige leger reduserer arbeidstiden i forbindelse med barnefødsler og i småbarnsårene. Kjønnsforskjellene kan også delvis forklares med at kvinner i mindre grad tar videreutdanning i form av spesialisering.

Studien avdekker også forskjeller i spesialisering mellom dem som har studert medisin i Norge og i utlandet.

Den empiriske analysen viser også at paneldata er nødvendig for å estimere legenes inntektsprofiler over karrieren, og at tverrsnittsbaserte analyser gir et for lavt anslag på inntektsveksten. Det siste avspeiler kohortforskjeller i inntektsprofilene til legene, hvor yngre legekull ligger på et høyere inntektsnivå enn sine eldre kollegaer.

Studien er dokumentert i Knut Fjeldvig, "Life Cycle Wages of Doctors: An Empirical Analysis of the Earnings of Norwegian Physicians", utgitt av Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo, skriftserie 2009:11.

Energi og miljø

Strategisk bruk av miljøinformasjon

Konsumenter og bedrifter tar ofte ikke hensyn til de negative virkningene som deres forurensning fører til hvis ikke myndighetene bruker virkemidler til å motvirke dette. De tradisjonelle økonomiske virkemidlene i miljøpolitikken er miljøavgifter og omsettelige utslippskvoter. Imidlertid hevder mange at informasjon som forurensningenes konsekvenser, kombinert med appeller om å vise samfunnsansvar, kan erstatte slike økonomiske virkemidler.

Dette arbeidet (Working paper fra Økonomisk institutt, UiO, 21/2009) viser at hvis et forurensningstilsyn bruker informasjon om miljøkonsekvenser til å påvirke adferden til konsumenter og bedrifter, vil det ha negative følger. Det vil kortsiktig være i alles interesse å legge skjul på kunnskap som viser at miljøkonsekvensene ikke er så alvorlige som man hittil har trodd. Det kan f.eks. tenkes at forskningsprosjekter som synes å vise små miljødeleggelser ikke vil bli videreført. Slik strategisk bruk av miljøinformasjon vil undergrave tilliten til tilsynets informasjon, og føre til at konsumenter og bedrifter ikke får tilgang til all tilgjengelig informasjon om hvordan forurensning påvirker miljøet.

Implikasjonene for miljøpolitikk er klare:

- (1) Hvis mulig bør økonomiske virkemidler brukes; de gir større virkning enn appell om samfunnsansvar og sørger for at all informasjon blir tilgjengelig.
- (2) Hvis det ikke er mulig å bruke økonomiske virkemidler, bør forurensningstilsynet instrueres til å viderebringe all tilgjengelig informasjon. Tilsynet bør virke innenfor en ramme som bidrar til at det bygger opp et renommé som en nøytral institusjon.

Hvis man overfører konklusjonene fra litteraturen om pengepolitikk og sentralbankens stilling til miljøsektoren, kan man argumentere for følgende:

- (a) Tilsynet bør være uavhengig av regjeringen.
- (b) Tilsynet bør ledes av en person som bryr seg mindre om miljøet enn folk flest fordi en slik person vil kunne motstå fristelsen til å bruke miljøinformasjon strategisk.

Prosjektet er dokumentert i memorandum 21/2009 fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, og er finansiert av Norges forskningsråd under programmet Miljø 2015.

Det grønne paradokset

Den viktigste klimagassen er CO₂, og det meste av utslippene av CO₂ kommer fra forbrenning av fossile brensler. Klimaproblemet er derfor i stor grad forårsaket av utvinning av karbonressurser, dvs. det er nært knyttet til tilbudssiden av fossile ressurser.

Litteraturen om forholdet mellom karbonproblemet og tilbudet av fossile brensler er liten. En av innsiktene fra litteraturen er at prinsippene for optimal klimapolitikk ikke er påvirket av det faktum at fossile brensler er ikke-fornybare ressurser. En annen viktig innsikt er at når klimapolitikken ikke er optimalt utformet, kan egenskapene ved tilbudssiden av karbonressurser føre til at virkningen av pris- og kostnadsendinger blir annerledes enn det en intuitivt kunne vente.

I prosjektet har vi studert konsekvensene av at kostnadene ved å produsere et substitutt for fossile brensler reduseres. Intuitivt vil en vente at prisnedgangen på substituttet vil gi en overgang fra bruk av fossile brensler til substituttet, og dermed lavere CO₂-utslipp. Denne intuisjonen er riktig dersom prisen på fossile brensler hadde vært uavhengig av prisen på substituttet. Siden fossile brensler er

ikke-fornybare ressurser, vil imidlertid prisen på disse ikke bare avhenge av etterspørselen etter disse ressursene i dag, men også av fremtidig etterspørsel. Lavere pris på substituttet kan gi betydelig lavere etterspørsel etter fossile brensler i fremtiden, noe som bidrar til at prisen i dag på fossile brensler går ned. Denne effekten kan være så sterk at den oppveier prisreduksjonen på substituttet. I så fall vil dagens CO₂-utslipp øke som følge av prisnedgangen på substituttet. Selv om fremtidige CO₂-utslipp går ned som følge av prisnedgangen på substituttet, kan fremskyndingen av CO₂-utslippene alt i alt være negativt for klimautviklingen.

En tidligere versjon av artikkelen er utgitt som memorandum 29/2008 fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd under programmet Petrosam.

Karbonfangst

Karbonfangst og lagring (CCS) er en klasse av teknologier som kan redusere utslippet av klimagasser fra kraftverk som bruker fossile brensler. Det fins ulike teknologiske løsninger, men i et nøtteskall fungerer de ved å skille ut karbondioksid, komprimere den, og transportere den til et område der den kan lagres permanent. CCS er en lovende måte å opprettholde dagens infrastruktur i kraftsektoren fordi CCS kan både ettermonteres på eksisterende kraftverk og integreres i nye verk.

Vi har gjennomført en studie om CCS i samarbeid med SSB. Formålet var dels å gå igjennom publiserte anslag for kostnadsnivået på denne – fremdeles uferdige – teknologien. Investering i CCS medfører store kostnader, både direkte i form av fangstutstyr og transportnettverk, og løpende, ved at teknologien krever store mengder energi for å driftes. Dersom det blir innført et kvotesystem eller en karbonskatt i Europa, er et viktig spørsmål i hvilken grad dette ville være tilstrekkelig til å gjøre investeringer i denne teknologien lønnsom for private aktører.

Ved hjelp av den omfattende modell for den europeiske kraftsektoren Libemod og plausible verdier for karbonavgifter, viste simuleringer under ulike forutsetninger at det kan være lønnsomt å bygge nye kraftverk med integrerte CCS-løsninger. Dette gjaldt særlig for kull, men også for naturgass.

Ettermontering av CCS på eksisterende verk ser derimot ut til å være ulønnsomt, noe som bl.a skyldes at drift av CCS-anlegget er svært energiintensivt.

Studien er utgitt som Discussion Paper 603 fra Statistisk Sentralbyrå, og er finansiert av Norges forskningsråd under programmet Renergi.

Hvordan påvirkes kraftsektoren av klimaeffekter?

Utslipp av drivhusgasser påvirker klimaet - en rekke studier analyserer hvordan temperatur, nedbør, vind og havhøyde kan bli endret som følge av menneskeskapt utslipp av drivhusgasser. Denne type studier har gjerne hovedfokus på endrede fysiske produksjonsbetingelser, og er i liten grad opptatt av hvordan slike skift kan påvirke markedspriser og dermed gi opphav til endrede insentiver for produksjon og konsum. Formålet med denne studien er å analysere hvordan kraftmarkedet i Vest-Europa kan bli påvirket av endret klima gjennom endringer i produksjonsforhold og behov for energi. Disse effektene genererer skift i tilbudet av og etterspørselen etter kraft, slik at prisen på kraft endres. Dermed påvirker de økonomiske insentivene til investering, produksjon, handel og konsum av kraft.

Kraftmarkedet påvirkes av endret klima gjennom tre kanaler. For det første gir endret temperatur skift i etterspørselen etter kraft - varmere sommere vil øke etterspørselen etter kraftbasert luftavkjøling, mens varmere vintere vil redusere etterspørselen etter kraftbasert oppvarming. Både samlet etterspørsel etter kraft og sesongfordelingen vil derfor endres. For det andre vil endret nedbørsmønster påvirke produksjonsmulighetene for vannkraft. I Norden øker tilsiget av vann om vinteren, mens det avtar om sommeren. Vintereffekten er imidlertid så sterk at samlet tilgang på vann øker på årsbasis. En slik endring er gunstig, spesielt fordi det er tilgangen på vann om vinteren som er den største knapphetsfaktoren for vannkraftverk. Endelig vil høyere lufttemperatur heve temperaturen i havet. Dermed vil effektiviteten i kraftverk som benytter vannavkjøling, for eksempel kullkraftverk og atomkraftverk, reduseres - dette er den såkalte Carnot effekten.

Vi bruker en justert versjon av energimarkedsmodellen LIBEMOD for å anslå hvordan kraftmarkedene kan bli påvirket av endret klima i 2030. LIBEMOD er en numerisk modell med hovedfokus på kraft- og gassmarkedene i Vest-Europa. Kraft produseres i hvert land i Vest-Europa. Kraften kan enten brukes innenlands - i pumpekraftverk eller i husholdninger og bedrifter - eller

eksporteres. Det siste krever internasjonal overføringskapasitet. Kraft kan produseres med en rekke teknologier; oljekraft, gasskraft, kullkraft, atomkraft, pumpekraft, magasinbasert vannkraft, atomkraft og vindkraft. LIBEMOD fastlegger investeringer, produksjon, handel, konsum og markedsklarere priser i hele energiindustrien i Vest-Europa. Modellen har en detaljert mikrostruktur slik at det er mulig å inkorporere de tre partielle klimaeffektene – endret temperatur, endret vanntilsig og endret effektivitet i termiske verk.

Vi finner at hver av de tre partielle effektene har beskjeden effekt på gjennomsnittlige kraftpriser i Vest-Europa. Når i tillegg effektene virker i ulike retninger, endres den gjennomsnittlige produsentprisen av kraft i Vest-Europa med kun én prosent. Produksjonen av kraft i Vest-Europa faller med fire prosent.

De største effektene kommer i Norden der magasinbasert kraft har en høy markedsandel. Her stiger kraftproduksjonen med åtte prosent som følge av økt vanntilsig, både om vinteren og totalt over året. Økt tilsig av vann om vinteren reduserer overføringen av vann fra sommer til vinter. Det frigjorte sommervannet benyttes til økt kraftproduksjon, som primært eksporteres; eksporten av kraft fra Norden dobles, noe som krever utbygging av overføringskabler til kontinentet.

Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd under programmet Norklima.

Helseøkonomi

Sammenlikning av nøkkeltall i norsk spesialisthelsetjeneste med andre nordiske land

De nordiske lands helsesystemer bygger på samme verdigrunnlag, har samme type målsettinger, er alle i hovedsak finansiert gjennom skattesystemet og har et dominerende innslag av offentlig eierskap og styring. Samtidig er det betydelige forskjeller mellom de nordiske landene i grad av sentralisering, bruk av økonomiske incentiver i styringssystemene og grad av integrering av primær- og spesialisthelsetjenesten. OECD tall viser også at det er store forskjeller i samlet ressursbruk til helsetjenester i de nordiske landene, og at i de siste 10-15 årene har Norge hatt en vekst i ressursinnsatsen som er betydelig sterkere enn i de

andre nordiske landene. Resultatene i dette prosjektet nyanserer bildet for spesialisthelsetjenesten, blant annet ved å vise at realveksten for perioden 2005 til 2007 var høyere i Finland, Sverige og Danmark enn i Norge.

Prosjektet har vært et oppdrag for Beregningsutvalget for spesialisthelsetjenesten (BUS) ved Helsedirektoratet, og har vært gjennomført av en prosjektgruppe bestående av forskere fra Frischsenteret, SINTEF Teknologi og samfunn og NTNU. Prosjektet har også trukket på et pågående samarbeid med finske, danske og svenske helseøkonomimiljøer gjennom Nordic Hospital Costs Study Group (NHCSG). Det er lagt ned betydelig arbeid i å gjøre data for aktivitet og ressursbruk sammenlignbare mellom de nordiske landene. Hovedresultatene gjengis nedenfor.

Norsk spesialisthelsetjeneste har høyest aktivitet både innen somatikk og psykisk helsevern. Våre tall viser at Norge har et høyere totalt forbruk per innbygger når dette måles gjennom døgnopphold, liggedager og DRG-poeng. Dette kombineres med et relativt lavere nivå på dagopphold og poliklinikk, og en lavere gjennomsnittlig liggetid for døgnpasientene. Det kan dermed synes som om vi er kommet kortere i bruk av dagaktivitet/poliklinisk aktivitet enn våre naboland. Av de øvrige nordiske landene har Finland lavest forbruksnivå, både for medisinsk behandling og totalt.

Høyest nivå på lønnskostnadene i Norge. Lønnskostnadene i Norge ligger jevnt godt over de andre nordiske landene. I vår sammenlikning inkluderes både fast lønn, tillegg, overtid, avgifter og sosiale kostnader. Lønnskostnadene vil derfor reflektere ikke bare avlønning av ansatte, men også for eksempel pensjonskostnader. Vi har beregnet en egen lønnskostnadsindeks for perioden 1999-2007. I hele perioden lå lønnskostnadene i Norge høyere enn i Sverige/Danmark, og disse lå igjen over kostnadene i Finland. Vi har også beregnet en deflator for spesialisthelsetjenester som baseres dels på lønnskostnadene og dels på BNP-deflatoren. Vi mener at denne gir et bedre bilde av kostnadsnivået for (spesialist)helsetjenester i de nordiske landene. Når denne benyttes på samlet ressursbruk blir konklusjonen at dagens OECD statistikk overvurderer forskjellen i ressursinnsats mellom Norge og de andre nordiske landene.

Høyere ressursbruk - særlig innen psykisk helsevern. Selv om forskjellene i ressursbruk mellom Norge og de andre nordiske landene reduseres noe når vi tar hensyn til forskjeller i lønnskostnader, er de fremdeles betydelige. Forskjeller i datagrunnlag og tilgjengelighet gjør det vanskelig å foreta en felles nordisk sammenlikning av ressursbruk i sykehusene, men "parvise" sammenlikninger indikerer at norsk ressursbruk er høyest.

Lavere produktivitet. Tidligere analyser av produktivitetsforskjeller har indikert et betydelig lavere produktivetsnivå i norske somatiske sykehus sammenholdt med situasjonen i Finland. Analysene som er gjennomført i dette prosjektet bekrefter dette bildet. Når vi korrigerer for størrelse og andre forhold som vi antar ligger utenfor helseforetakenes kontroll, er nivået i Finland om lag 18 prosent høyere enn nivået i Norge. Forskjellen mellom de tre andre landene er ikke signifikant, selv om også Danmark synes å ha en høyere produktivitet enn Norge.

Sverige og Danmark har ikke data som muliggjør sammenlikning av produktiviteten i psykisk helsevern. En tentativ analyse støtter i utgangspunktet bildet av et lavere nivå i Norge enn i Finland. Resultatene viser likevel en betydelig spredning innad i hvert land, og en etteranalyse tyder på at det er betydelige forskjeller i pasienttyngde som ikke blir fanget opp i produktivitetstallene. Hvis en kontrollerer for liggetid, andel barne- og ungdomspsykiatri og størrelsen på enheten, blir forskjellene mellom Norge og Finland ikke lengre signifikante. Vi har derfor foreløpig ikke grunnlag for å slutte at det er forskjell i produktiviteten mellom Norge og Finland.

En tidligere versjon av denne studien er dokumentert i Kittelsen, Sverre A.C., Kjartan Sarheim Anthun, Birgitte Kalseth, Jorid Kalseth, Vidar Halsteinli og Jon Magnussen, 2009: "En komparativ analyse av spesialisthelsetjenesten i Finland, Sverige, Danmark og Norge: Aktivitet, ressursbruk og produktivitet 2005-2007", Rapport A12200, SINTEF, Trondheim.

Pensjoner

I Iskhakovs doktorgrad ble det utviklet en dynamisk modell for pensjonsbeslutningen. En slik modell er velegnet når vi får frikopling av arbeidsinntekt og pensjon, og avkortning av pensjon mot tidlig uttak. Da blir pensjonsuttaket en sparebeslutning. Ett av de sentrale trekkene i modellen er at valg mellom alternativer i en periode påvirker mulighetene i senere perioder. Et eksempel på dette er at det er vanskeligere å jobbe i en periode hvis en ikke jobbet i perioden før.

Denne modellen er brukt til å se på mulige virkninger av pensjonsreformen i 2011. Beskrivelse og referanser er gitt i rapport 3/2009 fra Frischsenteret. De to sentrale resultatene er at arbeidsinnsatsen blant personer mellom 62 og 67 år vil gå betydelig opp, kanskje med 40 %, og at det blir svært vanlig å kombinere delvis uttak av pensjon og deltidsarbeid.

En sentral forutsetning for slike modellsimuleringer er i hvilken grad personer fritt kan spare eller låne, slik at de kan fordele forbruket over tid uavhengig av inntektsprofilen. I memorandum 9/2009 fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, finner forskergruppen at effekten av pensjonsreformen er sterkt avhengig av hva vi antar om kredittmarkedet. Dersom vi antar at det verken er mulig å låne eller spare, slik at forbruket må følge inntekten hvert år, gir en justering ved tidlig uttak som omtrent tilsvarer den nye Folketrygden en reduksjon på omkring 0,75 prosentpoeng i andelen mellom 60 og 67 som er pensjonert. Om vi antar et perfekt kredittmarked, blir reduksjonen omkring 3 prosentpoeng. I begge tilfelle er reduksjonen litt sterkere blant kvinner enn blant menn.

Produktivitet

Effektivitetsstudier i offentlig sektor

Et potensielt problem med produksjonsvirksomhet i regi av offentlig sektor, der enhetene ikke omsetter produktene eller tjenestene i markeder, er at det ikke er noen automatiske insentiver til å få mest mulig ut av ressursene, eller til å bruke ressurser på de tjenestene eller godene som gir størst nytte for brukerne. Ett formål for effektivitets- og produktivitetsstudier av offentlig sektor er å få fram

informasjon om ressursene brukes forsvarlig. Effektivitetsstudier for f.eks. ett år vil vise om det kunne ha vært mulig å få mer ut av ressursene. Produktivitetsstudier over flere år viser hvilken vei utviklingen går.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet ga høsten 2009 Frischsenteret i oppdrag å utarbeide en utredning der eksisterende statistikk fra databasen StatRes blir brukt til å vurdere effektiviteten i offentlig forvaltning. På grunnlag av StatRes er det mulig å analysere de fire områdene universiteter og høyskoler, somatiske sykehus, statlig barnevern og politidistrikter. Beregningene benytter datainnhyllingsanalyse (Data Envelopment Analysis - DEA) til å anslå effektivitetspotensiale og en Malmquist-indeks til å anslå produktivitetsendringer. Bootstrapping benyttes i begge tilfeller til å korrigere for skjevhet og til å beregne den statistiske usikkerheten ved anslagene.

Antall enheter i forhold til antall observasjoner har ført til at vi har valgt å bruke kun én type ressursinnsats, enten årsverk eller driftskostnader. Det ville vært en fordel med ytterligere oppsplitting på både arbeidsinnsats og vareinnsats, og videre en oppsplitting av årsverk etter funksjon. Når det gjelder tjenesteproduktene er de viktigste kommet med, men en finere inndeling ville gitt et bedre bilde. Kvalitet er ikke fanget opp (med unntak av publikasjonspoeng i universitets- og høyskolesektoren).

I presentasjonen av resultatene er det lagt vekt på å få med usikkerheten som hefter ved anslag på effektivitet og produktivitet, med en utstrakt bruk av figurer for å anskueliggjøre usikkerheten på en tydelig måte når det gjelder resultater for enkeltenheter. Hovedresultatene viser en produktivitetsfremgang de siste årene i alle de fire analyserte sektorene, men det er likevel effektivitetsforskjeller mellom de enkelte enhetene som avdekker et ytterligere potensiale for forbedringer.

Studien er dokumentert i rapport 2/2010 fra Frischsenteret: Edvardsen, Dag Fjeld, Finn R. Førstund og Sverre A.C. Kittelsen, "Effektivitets- og produktivitetsanalyser på StatRes-data".

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Resultatregnskap	Note	2009	2008
Driftsinntekter			
Salgsinntekt	1	25 935 386	26 404 706
Sum driftsinntekter		<u>25 935 386</u>	<u>26 404 706</u>
Driftskostnader			
Lønnskostnad	2	18 110 347	18 458 097
Avskrivning på varige driftsmidler	3	222 469	310 270
Annen driftskostnad		6 990 044	6 918 287
Sum driftskostnader		<u>25 322 860</u>	<u>25 686 654</u>
Driftsresultat		<u>612 527</u>	<u>718 053</u>
Finansinntekt		1 608 383	873 834
Finanskostnad		7 200	1 380 383
Netto finansposter		<u>1 601 183</u>	<u>-506 549</u>
Årsresultat		<u>2 213 710</u>	<u>211 504</u>
Egenkapital pr 31.12.2009			
DISPONERINGER OG OVERFØRINGER			
Til/Fra (-) fond for anvendt forskning		2 584 171	330 454
Til/Fra (-) Frischfondet		-370 461	-118 950
Sum disponeringer		<u>2 213 710</u>	<u>211 504</u>

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Balanse pr 31. desember

		2009	2008
EIENDELER	Note		
ANLEGGSMIDLER			
Varige driftsmidler			
Inventar og Edb-utstyr	3	353 378	420 621
Sum varige driftsmidler		353 378	420 621
Finansielle anleggsmidler			
Investering i aksjer og andeler		50 000	50 000
Sum finansielle anleggsmidler		50 000	50 000
Pensjonsmidler Vesta	6	3 597 413	3 298 745
Sum anleggsmidler		4 000 791	3 769 366
OMLØPSMIDLER			
Fordringer			
Kundefordringer		7 301 393	6 236 895
Opptjente inntekter		524 665	0
Forskuddsbetalte kostnader		49 432	66 345
Sum fordringer		7 875 491	6 303 240
Egenkapital pr 31.12.2009			
Markedsbaserte finansielle omløpsmidler	7	14 915 027	13 467 334
Sum investeringer		14 915 027	13 467 334
Bankinnskudd, kontanter og lignende	5	6 593 332	8 653 438
Sum omløpsmidler		29 383 850	28 424 013
SUM EIENDELER		33 384 641	32 193 379

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Egenkapital og gjeld pr 31.12.

		2009	2008
Egenkapital	Note		
Innskutt egenkapital			
Stiftelseskapital		200 000	200 000
Sum innskutt egenkapital		200 000	200 000
Opptjent egenkapital			
Fond for anvendt forskning		16 383 132	13 798 961
Frischfondet		323 503	693 964
Sum opptjent egenkapital		16 706 635	14 492 925
Sum egenkapital	8	16 906 635	14 692 925
Gjeld			
Avsetning for forpliktelser			
Kompetansegjeld	4	10 004 320	9 372 247
Sum avsetning for forpliktelser		10 004 320	9 372 247
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		219 468	418 076
Skyldige offentlige avgifter		1 187 815	1 209 492
Forskudd fra kunder		2 941 000	4 530 909
Annen kortsiktig gjeld		2 125 403	1 969 731
Sum kortsiktig gjeld		6 473 686	8 128 207
Sum gjeld		16 478 006	17 500 454
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		33 384 641	32 193 379

Oslo, 25. mai 2010

I styret for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

		
Diderik Lund Styrets leder	Karen Helene Ulltveit-Moe	Frøydis Langmark
		
Bernt Bratsberg	Halvor Mehlum	Eli Jensen
		
Erik Hernæs Direktør		

NOTER TIL REGNSKAPET 2009

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i overensstemmelse med regnskapsloven og god regnskapsskikk for små foretak.

Forskningstjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Andre eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen et år er uansett klassifisert som omløpsmidler. Ved klassifisering av kortsiktig og langsiktig gjeld er analoge kriterier lagt til grunn.

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi når verdifallet forventes ikke å være forbigående. Inventar avskrives etter saldometoden, mens Edb-utstyr avskrives lineært over 3 år.

Markedsbaserte finansielle omløpsmidler verdsettes til markesverdi. Øvrige omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelige verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

Opptjente ikke mottatte inntekter balanseføres. Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

Regnskapsføring av pensjonskostnader skjer i samsvar med Norsk RegnskapsStandard for Pensjonskostnader (NRS 6). I henhold til denne standarden er de kollektive pensjonsordninger behandlet som ytelsesplaner. Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser for ytelsesplaner beregnes etter lineær opptjening på basis av forutsetninger om diskonteringsrente, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden, fremtidig avkastning på pensjonsmidler samt aktuarmessige forutsetninger om dødelighet, frivillig avgang mv. Pensjonsmidlene er vurdert til virkelig verdi og fratrukket i netto pensjonsforpliktelse i balansen.

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Note 1 Driftsinntekter

Driftsinntekter består av forskningsinntekter som resultatføres i takt med utførelsen.

Note 2 Lønnskostnader, godtgjørelser, antall ansatte

	2009	2008
Lønn og feriepenger	13 380 047	13 503 437
Arbeidsgiveravgift	1 828 734	1 831 680
Kompetanseavsetning	632 073	1 359 137
Styrehonorar	102 000	130 620
Pensjonskostnad inkl arbeidsgiveravgift	1 684 389	1 478 128
Refusjon sykepenger	-296 245	-179 892
Andre sosiale kostnader	779 349	334 986
Sum	18 110 347	18 458 097

Ansatte

Selskapet hadde i gjennomsnitt 38 ansatte i 2009, og antall årsverk var 22,6.

	<u>Daglig leder</u>	<u>Styret</u>
Lønn	882 582	
Andre ytelser	14 223	
Premie til pensjonsordninger	17 651	
Styrehonorar		102 000

Revisor

	2009	2008
Revisjonshonorar fordeler seg på følgende tjenestekategorier:		
Ordinært revisjonshonorar eks mva.	77 000	90 000
Honorar til revisor for bistand eks mva.	84 900	19 300
Sum revisjonshonorar eks mva	161 900	109 300

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Note 3 Anleggsmidler

	Edb- utstyr
Kostpris 1.1. 2009	3 847 993
Tilgang i året	155 226
Avgang i året	0
Anskaffelsekost 31.12.2009	4 003 219
Akkumulerte avskrivninger 1.1.2009	-3 427 372
Årets ordinære avskrivninger	-222 469
Akkumulerte avskrivninger 31.12.2009	-3 649 841
Bokført verdi 31.12.2009	353 378
Avskrivningssatser ordinære avskrivninger	3 år

De ordinære avskrivningene foretas lineært over 3 år for Edb-utstyr

Note 4 Kompetansegjeld

Kompetansegjeld er opptjent tid til kompetanseoppbygging for forskerne og forskningssjef per 31.12.2009 vurdert etter gjeldende lønnsatser inkludert arbeidsgiveravgift og sosiale kostnader. Totalt opptjent beløp justeres skjønnsmessig ned ut fra beste estimat på hvor stor del av den opptjente tiden som vil bli tatt ut.

Den opptjente tiden kunne også blitt vurdert til alternativ-verdi, det vil si det samlede inntektsbortfall ved uttak av kompetansetiden. Denne alternativ-verdien er per 31.12.2009 estimert til kr 14 309 465. Med en slik verdiansettelse ville opptjent egenkapital reduseres fra kr 16 706 635 til kr 12 401 490

Note 5 Bankinnskudd

Bundet bankinnskudd på skattetrekkkonto utgjør per 31.12.09 kr 631 285.
Selskapet har også en depositumskonto som utgjør per 31.12.09 kr 5 000.

Note 6 Pensjonspremiefond / pensjonsforpliktelser

Grunnlaget for beregningen av årets pensjonskostnad for ytelsesplanene er basert på antall opptjeningsår, lønnsnivå samt følgende forutsetninger:

	2009	2008
Diskonteringsrente	5,40 %	5,80 %
Årlig lønnsvekst	4,25 %	4,50 %
Årlig økning i G	4,00 %	4,25 %
Årlig regulering av pensjoner	1,30 %	2,00 %
Avkastning på pensjonsmidler	5,60 %	6,30 %
Fratredelseshyppighet	2,00 %	2,00 %
Antall personer som omfattes av ordningen	19	22
Pensjonister	1	0

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Periodens pensjonskostnad fremkommer slik:	2009	2008
Nåverdien av årets opptjening	1 610 713	1 312 356
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	861 746	718 169
Beregnet brutto pensjonskostnad	2 472 459	2 030 525
Estimert avkastning på pensjonsmidlene	-946 592	-796 187
Ansattes pensjonstrekk	-213 147	-208 115
Resultatførte estimatendringer og avvik	144 396	220 241
Netto pensjonskostnad	1 457 116	1 246 464
Arbeidsgiveravgift	227 273	231 664
Netto pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift	1 684 389	1 478 128
Pensjonsforpliktelser/-midler i balansen fremkommer slik:	2009	2008
Brutto pensjonsforpliktelser 01.01	14 986 805	13 057 625
Brutto pensjonsforpliktelser pr 31.12	16 611 472	14 986 805
Pensjonsmidler pr 01.01	13 941 997	12 627 370
Pensjonsmidler pr 31.12	15 027 839	13 941 997
Ikke resultatførte estimatendringer	5 181 047	4 343 553
Netto pensjonsmidler pr 31.12	3 597 413	3 298 745

Stiftelsen har en tjenestepensjonsordning som tilfredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Note 7 Markedsbaserte finansielle omløpsmidler

Aksjefond	Kostpris	Verdi pr		Årets endring		Balanseført verdi
		31.12.08	31.12.09			
Odin Norge	837 000	587 567	883 634	296 067	50,39 %	883 634
Aksjefondet Skagen Global	1 663 000	1 626 854	2 062 900	436 046	26,80 %	2 062 900
	2 500 000	2 214 421	2 946 534	732 113	33,06 %	2 946 534
Pengemarkedsfond						
Nordea Likviditet	6 267 143	6 956 041	7 401 146	445 105	6,40 %	7 401 146
Nordea Obligasjon II	3 761 374	4 296 872	4 567 347	270 475	6,29 %	4 567 347
Sum	10 028 516	11 252 913	11 968 493	715 580	6,36 %	11 968 493
Sum markedsbaserte fin.oml.	12 528 516	13 467 334	14 915 027	1 447 693	10,75 %	14 915 027

Note 8 Egenkapital

	Stiftelses- kapital	Fond for anvendt forskning	Frisch fondet	Sum
Egenkapital pr 31.12.2008	200 000	13 798 961	693 964	14 692 925
Årets resultat		2 584 171	-370 461	2 213 710
Tildelt fond		0	0	0
Egenkapital pr 31.12.2009	200 000	16 383 131	323 503	16 906 635

Det er i 2009 ikke vedtatt utdelinger av Fondet for anvendt forskning til prosjekter ved stiftelsen og Økonomisk institutt. Årets uttak av fjorårets og årets avsatte midler i Frischfondet er kostnadsført i årets regnskap med kr 370 461

Frischsenteret

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektene er i hovedsak finansiert av Norges forskningsråd, departementer og internasjonale organisasjoner. De fleste prosjektene utføres i samarbeid mellom Frischsenteret og forskere ved andre norske og utenlandske forskningsinstitusjoner.

Frischsenteret
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 22958810
Fax: 22958825
frisch@frisch.uio.no
www.frisch.uio.no